FORSVARSMINISTERIETS
EJENDOMSSTYRELSE

HYBY FÆLLED ØVELSESPLADS

DRIFTS- OG PLEJEPLAN 2018-2032

Titel:	Hyby Fælled Øvelsesplads. Drifts- og plejeplan 2018-2032
Adresse:	Treldevej 110, 7000 Fredericia
Udgivelse:	Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse 2018
Udarbejdelse:	AGLAJA (Eigil Plöger og Anne Jind) og JG Consult (Jan Grünberger)
Kvalitetssikring:	Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, Kirsten Plesner Thomsen
Godkendelse:	Vicedirektør for Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, Torben Gade
Fotos:	Forsidefotos: Niras; øvrige fotos: AGLAJA
Layout og produktion:	Mangler
ISBN:	Mangler
Internetversion:	Planen kan findes i elektronisk format på www.ejendomsstyrelsen.dk

Indhold

1. RESUMÉ 10

2. INDLEDNING 12
2.1. Drifts- og plejeplaner 12
2.1.1 Formål og målgruppe 13
2.1.2 Indhold 14
2.1.3 Revision, ændringer og tillæg 14
2.1.4 Planproces 14
2.1.5 Planperiode 15
2.1.6 Virkning, retsgrundlag og myndighedsinddragelse 15
2.1.7 Relation til lovgivning 15
2.1.8 Relation til generelle retningslinjer 15
2.1.9 Relation til Forsvarsministeriet Ejendomsstyrelses strateginotater 16
2.1.10 Konkret implementering 16
2.2 Konkret om drifts- og plejeplanen for Hyby Fælled Øvelsesplads 16
2.2.1 Revideret drifts- og plejeplan for Hyby Fælled Øvelsesplads 16

3. MÅLSÆTNINGER 18
3.1 Forsvarsministeriets generelle drifts- og plejemålsætninger 18
3.1.1 Militær anvendelse 18
3.1.2 Naturpleje 18
3.1.3 Publikumshensyn 19
3.2 Konkrete driftsmålsætninger for Hyby Fælled Øvelsesplads 19
3.2.1 Militære målsætninger 20
3.2.2 Mål for naturbeskyttelse 21
3.2.3 Publikumshensyn 23

4. STATUS 25
4.1 Historie 25
4.2 Landskab og geografi 25
4.3 Ejendomsoversigt og kortgrundlag 27
4.3.1 Terrænet og dets inddeling 27
4.3.2 Arealfordeling 27
4.3.3 Naboforhold 28
4.3.4 Kortmaterialer 28
4.4 Militær anvendelse 28
4.5 Naturbeskyttelse 29
4.5.1 Bilag IV-arter 29
4.5.2 Fredninger 30
4.5.3 Nationalt beskyttet natur 30
4.5.4 Fredede og rødlistede arter 31
4.5.5 Fortidsminder 32
4.5.6 Fredskov 32
4.5.7 Invasive arter 32
4.5.8 Publikumshensyn 33

5. ANALYSE 35
5.1 Evaluering af gældende plan 35
5.1.1 Naturværdier 35

5.1.2 Kulturværdier 38
5.2 Ny indsats....38
5.2.1. Rydning....39
5.2.2 Hydrologi....39
5.2.3 Slåning....39
5.2.4 Afgræsning 40
5.2.5 Støj og forstyrrelse....40
5.2.6 Publikumsinteresser 40
5.2.7 Invasive arter m.v. 41
5.2.8 Beskyttede arter....41
5.2.9 Skovplanlægning 42

6. VISIONER....43

7. AKTIVITETER....45
7.1 Rydning 45
7.2 Slåning 46
7.3 Afgræsning 47
7.4 Beplantningspleje 47
7.5 Hydrologi 47
7.6 Bekæmpelse af invasive arter og problemarter....48
7.7 Kulturhistoriske interesser 48
7.8 Publikumshensyn 49
7.9. Ikke modelbeskrevne aktiviteter 49

8. REFERENCER 51

9. BILAG 52
9.1 Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen....52
9.1.1 LANDSKABSTYPER....54
9.1.2 NATURUDVIKLINGSTYPER 56
9.1.3 SKOVUDVIKLINGSTYPER....56
9.2 Modeller....56
9.3 Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner. 64
9.4 Ordensregler 65
9.5 Kommentarer fra ekstern høring 66
9.6 Høringssvarene....66
9.7 Kortbilag 66

LÆSEVEJLEDNING

Drifts- og plejeplanen gennemgår de overordnede mål for Hyby Fælled Øvelsesplads, status samt hvilke langsigtede visioner for driften, som de beskrevne aktiviteter skal understøtte.

Planen beskriver i indledningen baggrunden for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets terræner og denne plan specifikt for Hyby Fælled øvelsesplads. I afsnittet om målsætninger beskrives herefter de kort- og langsigtede mål for Hyby Fælled Øvelsesplads opdelt i strategiske, taktiske og operationelle mål for henholdsvis den militære anvendelse, naturbeskyttelsen og de rekreative forhold.

Nuværende status for terrænet er grundlaget for en analyse af den prioriterede indsats, der skal iværksættes. Kapitel 4 om status indeholder således en beskrivelse af skydeterrænets historie, geologi, ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier, samt en beskrivelse af publikumsadgang.

Planens analysedel omfatter både en opsamling på den udarbejdede evaluering af den tidligere drifts- og plejeplan og en redegørelse for hvilken ny indsats, der skal gennemføres i indeværende planperiode. Indsatsen bygger desuden på de langsigtede visioner, der knytter sig konkret til Hyby Fælled Øvelsesplads, imens generelle visioner for Forsvarsministeriets terræner gennemgås i Bilag 9.1.

Udsigt over Lillebælt fra kystskrænterne

Til sidst beskrives i tabelform de konkrete aktiviteter, der danner grundlaget for realisering af de beskrevne indsatser. Aktiviteterne bygger på en række modeller (metoder til naturpleje), der findes beskrevet i Bilag 9.2. Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterrænerne fremgår af Bilag 9.3. Ordensregler for terrænet fremgår af Bilag 9.4. Kommentarer til den eksterne høring gennemgås i Bilag 9.5, og det beskrives, hvordan kommentarerne eventuelt har haft indflydelse på planens aktiviteter. Selve høringssvarene fremgår af Bilag 9.6.

Hvert kapitel (undtagen kapitel 1) indledes med en kort opsummering af kapitlets væsentligste indhold. Denne opsummering fremgår med kursiv.

1. RESUMÉ

Siden 1991 er der for en række af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesområder udarbejdet drifts- og plejeplaner med henblik på at sikre rammerne for uddannelse og træning af militære enheder under realistiske vilkår og samtidig tilgodese hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses retningslinjer for drifts- og plejeplaner (FBE, 2011).

Målsætningen for driften af Forsvarsministeriets arealer er sammensat af mål for henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse forskelligartede mål er formuleret og prioriteret i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner og på grundlag af Forsvarsministeriets øvrige generelle retningslinjer udmøntet i en række arealtilknyttede plejemålsætninger.

En lille ege-lund, som er velegnet som skjul under militære øvelser, da den har bund med græs-tæppe og samtidig er tæt.

Nærværende drifts- og plejeplan fastsætter rammen for udviklingen af Hyby Fælled Øvelsesplads for perioden 2018-2032. Planen fastsætter, som et grundlæggende mål, at den militære anvendelse, som beskrevet i strateginotatet for øvelsesterrænet, kan fortsætte og udbygges i planperioden med fokus på uddannelse af de militære enheder, som er garnisoneret på Ryes kaserne.

Hyby Fælled Øvelsesplads udgør omkring 200 ha, hvoraf mere end halvdelen er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3. Planen tilsigter militær anvendelse af disse arealer samtidig med pleje af naturområder med bl.a. afgræsning og slæt på lysåbne arealer.

Selve indsatsen på terrænet formuleres i planens Kapitel 7, Aktiviteter. Modellerne for hvordan indsatsen skal gennemføres, er som udgangspunkt fastlagt ud fra Forsvarsministeriets generelle retningslinjer for forvaltning af de forskellige arealtyper. Modellerne omsættes til konkrete aktiviteter, hvor der for Hyby Fælled Øvelsesplads er tale om afgræsning, slåning, rydning, bekæmpelse af invasive arter og tiltag for publikum. Derudover gennemføres en række aktiviteter, der ikke er beskrevet via en fastlagt model.

2. INDLEDNING

Dette kapitel beskriver baggrunden for drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets arealer generelt, herunder formålet med planlægningen, planprocessen og retsvirkning af planen. Desuden beskrives den konkrete baggrund for drifts- og plejeplanen for Hyby Fælled Øvelsesplads.

Igennem de seneste 100 år er en række områder i Danmark blevet udlagt til militære formål, hvoraf en stor del udgøres af skyde- og øvelsesterræner. Forsvarsministeriet råder således i dag over et samlet areal på ca. 31.500 ha, hvoraf størstedelen udgøres af nogle få, meget store terræner. En stor del af arealerne er naturområder eller tidligere landsbrugsarealer, der ikke for nylig har været i omdrift. Der er også en del arealer, der er bortforpagtet til ekstensivt landbrug eller drives som skov. Den primære målsætning for arealerne er anvendelsen til militære uddannelsesformål. Dernæst prioriteres naturbeskyttelse, herunder konvertering til mere naturnær skovdrift. Endeligt gælder, at Forsvarsministeriets arealer åbnes for publikum, når dette kan forenes med de militære og naturmæssige målsætninger. For langsigtet at kunne tilgodese de forskellige interesser, der er tilknyttet terrænerne, er det helt afgørende at sikre en effektiv og målrettet planlægning, hvilket er en høj prioritet hos Forsvarsministeriet.

Fælles for skydeterrænerne er, at de danner grundlag for den del af Forsvarets uddannelser, hvor der anvendes skarp ammunition. Publikum har derfor under normale omstændigheder ikke adgang med undtagelse af specielle lejligheder, herunder f.eks. guidede ture.

Hyby Fælled Øvelsesplads er et øvelsesterræn, hvor uddannelse med skarp ammunition ikke forekommer udenfor den tilknyttede skydebane. Mellem solopgang og solnedgang er der adgang for offentligheden, når terrænet ikke bliver brug til øvelser.

2.1. Drifts- og plejeplaner

Siden 1991 er der udarbejdet drifts- og plejeplaner for Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner med henblik på at sikre mulighederne for den nødvendige uddannelse og træning af enheder under så realistiske forhold som muligt og samtidig tilgodese hensynet til naturbeskyttelse og publikums rekreative interesser. Der foreligger i dag 47 gældende drifts- og plejeplaner.

Drifts- og plejeplanerne udarbejdes af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse og er et vigtigt redskab til at implementere bestemmelserne i Miljø- og energistrategi 2016-2021 (Forsvarsministeriet, 2016).

Det er med nærværende plan sikret, at eksisterende lovmæssige bindinger er overholdt. Ved nye væsentlige bindinger kan planerne tilpasses, eventuelt via et tillæg. Mindre ændringer, særligt af militær interesse, kan gennemføres uden tillæg. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner (FBE, 2011).

Drifts- og plejeplanerne omhandler i princippet alle forhold, der knytter sig til forvaltningen af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner. Støjforhold fra militære aktiviteter behandles dog

ikke i planerne, men henhører under særlig regulering af BEK nr. 1732 af 21/12/2015 (Miljø- og Fødevareministeriet, 2015).

Udsigt over Lillebælt med blomstrende kørvel på slettеareal i forgrunden.

2.1.1 Formål og målgruppe

Formålet med drifts- og plejeplanerne er at sikre et for Forsvarsministeriet bindende dokument, der

- beskriver de militære, naturbeskyttelses- og publikumsmæssige målsætninger, der knytter sig til terrænerne,
- fremlægger en status for terrænernes naturværdier og anvendelse,
- foretager en analyse af, hvordan målsætningerne bedst tilgodeses og forenes,
- opstiller visioner for den langsigtede udvikling af terrænerne,
- fastlægger generelle modeller og konkrete aktiviteter for forvaltningen i planperioden, og
- sikrer ejerskab, blandt såvel interne som eksterne bidragydere, gennem inddragelse i tilblivelsesprocessen.

De primære modtagere af drifts- og plejeplanerne er den til enhver tid driftsansvarlige myndighed hos Forsvarsministeriet samt de militære brugere. Hertil kommer civile myndigheder, frem for alt

kommunerne, som med drifts- og plejeplanen opnår et solidt og veldokumenteret udgangspunkt for administrationen af lovgivning på terrænerne - særligt lovgivning om planlægning, miljømål, naturbeskyttelse og vandløb. Endelig er planerne rettet mod offentligheden, herunder ikke mindst lokale interessenter, der ønsker at anvende terrænerne til rekreative formål.

2.1.2 Indhold

Drifts- og plejeplanerne er udarbejdet, så de bliver så operationelle som muligt. De beskrivende afsnit refererer fortrinsvis til allerede publiceret eller på anden måde tilgængelig information, f.eks. tidligere drifts- og plejeplaner, der ofte rummer en større mængde værdifuld dokumentation. Samtidig er det hensigten, at planerne, for at bevare størst mulig aktualitet, ikke beskriver forskrifter og målsætninger, der er stærkt foranderlige. Dette gælder ikke mindst de militære målsætninger, der har vist sig at kunne ændres over kort tid. Drifts- og plejeplanerne refererer til de strateginotater, som Forsvarsministeriets underliggende myndigheder udarbejder og løbende reviderer for alle Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner. Drifts- og plejeplanerne er den ramme, der skal sikre, at målsætninger og aktiviteter på det enkelte terræn samordnes med den konkrete indsats på naturbeskyttelsesområdet.

Konkrete projekter skal formuleres separat og i hvert enkelt tilfælde vurderes og behandles ved den til enhver tid relevante myndighed. Se desuden afsnit 2.1.7.

Drifts- og plejeplanerne følger en kapitelstruktur, hvor målsætningerne vægtes højt, således at disse på baggrund af et analyseafsnit nemt og overskueligt kan omsættes til egentlige aktiviteter. En gennemgående struktur i planerne er opdeling i følgende tre prioriteringer:

1) Militæranvendelse: Uddannelse og træning af personel og enheder samt udvikling af materiel.
2) Naturbeskyttelse: Bevarelse og genskabelse af naturværdier. Herunder behandles fortidsminder.
3) Publikumshensyn: Adgang, information og formidling.

2.1.3 Revision, ændringer og tillæg

Opdatering og revision af drifts- og plejeplanerne foregår således, at den nye plan træder i kraft senest, når planperioden for den eksisterende plan udløber. Der kan dog blive tale om, at planerne revideres halvvejs i planperioden. Revisionen består i en evaluering af den foregående planlægning og indsats samt en opdatering af status, herunder også eventuel opdatering af lovmæssige krav. På grundlag heraf indstilles eller videreføres eksisterende aktiviteter, ligesom der kan gennemføres nye. Revisionen består desuden af opdatering af kortmateriale.

Ændringer i planer, kan gennemføres af Forsvarsministeriet efter behørig inddragelse af eksterne parter, herunder civile myndigheder. Ligeledes kan der udarbejdes tillæg for specifikke, afgrænsede temaer, fx ved Natura 2000.

2.1.4 Planproces

Revision og udarbejdelse af drifts- og plejeplanerne indebærer en række faser: igangsættelse, indsamling af data og materiale, formulering, høring, beslutning og publicering og endelig implementering. Interne brugere og eksterne bidragydere inddrages via høring og konsultation med henblik på identificering af forslag og ønsker til planlægningen samt indsamling af relevante

data fra forskningsinstitutioner, myndigheder, nabolodsejere og interesseorganisationer. Ansvaret for planprocessen, der er nærmere beskrevet i Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner (FBE, 2011), påhviler Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

2.1.5 Planperiode

Planperioden for drifts- og plejeplanerne er fastsat til 15 år, og konkrete plandispositioner tilrettelægges indenfor denne tidsramme. Der kan for nogle aktiviteter være tale om en kortere implementeringsfrist, hvilket vil fremgå af aktivitetsskemaet.

2.1.6 Virkning, retsgrundlag og myndighedsinddragelse

Drifts- og plejeplanerne er ikke juridisk bindende, og en række af de aktiviteter, planerne beskriver, kræver dispensation og/eller tilladelse mv. i henhold til dansk lovgivning, herunder lovgivning, der er en udmøntning af internationale direktiver mv. Ved inddragelse af interessenter i tilblivelsesprocessen har Forsvarsministeriet dog en berettiget forventning om, at myndighedsbehandlingen af sådanne dispositioner vil ske med udgangspunkt i drifts- og plejeplanen og dermed smidigt og hurtigt. Tilsvarende ønskes det, at planerne kan blive en platform for samarbejde mellem Forsvarsministeriet og lokalsamfundet og bidrage til gensidig forståelse for terrænernes drift, pleje og flersidige anvendelse.

2.1.7 Relation til lovgivning

Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner beskriver ikke de lovmæssige bindinger, der har betydning for det enkelte terræn, herunder de konkrete forhold, der gælder i form af f.eks. udpegning af beskyttede naturtyper (naturbeskyttelsesloven), fredskov (skovloven) og fortidsminder (museumsloven). Lovene er indarbejdet i Forsvarsministeriets egne bestemmelser, der ligger til grund for drifts- og plejeplanerne. Vurderingen af krav om myndighedsbehandlinger af drifts- og plejetiltag, projekter, anlæg mv. er en fast etableret del af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses sagsbehandling, hvormed indholdet af de enkelte forskrifter ikke behøver en nærmere beskrivelse i drifts- og plejeplanerne. Eksempler på projekter, der kræver myndighedsbehandling, er opstilling af faste og midlertidige anlæg, etablering af nye beplantninger, rydning af eksisterende beplantninger, deponi af materialer til vejvedligehold mv.

Mange terræner er omfattet af international lovgivning som Natura 2000, der er vedtaget nationalt. Nærværende drifts- og plejeplan omhandler Hyby Fælled Øvelsesplads, der ikke er omfattet af Natura 2000.

Derudover beskriver de landsdækkende statslige vandområdeplaner hvilken indsats og hvilke virkemidler, der skal til for at sikre et godt vandmiljø i området, og udgør desuden grundlaget for opstilling af mål for, hvordan miljøtilstanden skal være i områdets søer, vandløb, kystvande og grundvand. Forsvarsministeriet bidrager med virkemidlerne, hvor det er relevant (f.eks. ændre vedligeholdelse eller restaurere vandløb, etablere nye vådområder og udlægge randzoner).

2.1.8 Relation til generelle retningslinjer

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har primo 2011 udarbejdet 7 bestemmelser, der fungerer som generelle retningslinjer for f.eks. skovdrift, drift og pleje af landbrugsarealer og lysåbne naturarealer samt forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter (FBE, 2011). Disse retningslinjer udgør rammen for forvaltningen på det enkelte terræn, og de er således direkte retningsgivende for

drifts- og plejeplanerne. Det sker fortrinsvis gennem nærværende plans kapitel 5 og Bilag 9.2, hvor der opstilles modeller for den konkrete implementering af planen, og hvor der er en mere specifik reference til bestemmelserne.

2.1.9 Relation til Forsvarsministeriet Ejendomsstyrelses strateginotater

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har siden 2009 i samarbejde med de operative kommandoer (nu Værnsfælles Forsvarskommando) og Hjemmeværnskommandoen udarbejdet strateginotater for samtlige skyde- og øvelsesterræner og opdaterer disse en gang årligt. Formålet med strateginotaterne er at beskrive de nuværende militære forhold på terrænerne samt ønsker til anvendelse af områderne i en 25-årig tidshorisont. Desuden behandler notaterne Forsvarsministeriet Ejendomsstyrelses forventninger til de fremadrettede brugsmønstre for områderne. Strateginotaterne danner grundlaget for målbeskrivelsen af de militære interesser i udarbejdelsen af drifts- og plejeplanerne.

2.1.10 Konkret implementering

Drifts- og plejeplanerne vil i kraft af deres relativt lange gyldighedsperiode kun vanskeligt kunne anvendes som et iværksættelsesdokument til direkte dag-til-dag-implementering af konkret forvaltning.

Den myndighed, der til enhver tid har ansvaret for den specifikke implementering af drifts- og plejeplanerne, omsætter planens aktivitetsoversigter til konkrete tiltag på det enkelte terræn og har desuden ansvaret for, at den enkelte aktivitet til enhver tid er i overensstemmelse med gældende lovgivning. Ved eventuel tvivl om, hvorvidt en given aktivitet kan gennemføres lovligt, skal dette altid afklares i samarbejde med Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

2.2 Konkret om drifts- og plejeplanen for Hyby Fælled Øvelsesplads

Hyby Fælled Øvelsesplads ligger ved Lillebælt, nord for Fredericia, mellem Trelde Næs og byområdet. Terrænet ejes af Forsvarsministeriet. Det udgør sammen tilsammen med Ryes Kaserne 233,7 ha., hvoraf Hyby Fælled udgør ca. 193 ha.

Øvelsespladsen anvendes af Forsvaret, Hjemmeværnet, Politiet og diverse mindre foreninger. Terrænet rummer to skydebaner samt terræner med mulighed for øvelser til fods og med hjulkøretøjer.

En hundeklub har lejet et areal til hundetræning på den nordlige del af Fælleden og opført et klubhus. En lokal jagtforening har lejet en flugtskydebane umiddelbart syd for Kirstinebjerg Skov og opført et klubhus samme sted. Publikum har adgang til Hyby Fælled Øvelsesplads mellem solopgang og solnedgang, når der ikke er skydning eller øvelser.

2.2.1 Revideret drifts- og plejeplan for Hyby Fælled Øvelsesplads

Udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan er påbegyndt i 2017 og har inddraget en række interne og eksterne interesseparter. Processen afsluttes i 2017 og har blandt andet haft den tidligere drifts- og plejeplan (SNS & Telegrafregimentet 2003) som et særligt betydende grundlag. Drifts- og plejeplanen udgør planen for aktiviteter på Hyby Fælled Øvelsesplads i kommende planperiode.

I forbindelse med udarbejdelse af planen er der foretaget indsamling af data og materiale for at evaluere den drift, der har været på terrænet i løbet af den foregående drifts- og plejeplanperiode. Der er ikke som sådan udført nye botaniske registreringer eller nye registreringer af dyrelivet på skydeterrænet, udover hvad der er observeret ved besigtigelser i forbindelse med udarbejdelsen af drifts- og plejeplanen. Der er ikke gennemført en ny registrering af beskyttede naturtyper, og den vejledende registrering af beskyttet natur på Arealinformation på Danmarks Miljøportal skønnes ikke at være tidssvarende i forhold til arealernes nuværende tilstand.

Der har været afholdt et indledende møde med de militære brugere af terrænet i maj 2017. På mødet blev en række ønsker til terrænets udvikling gennemgået. Efterfølgende er der med udgangspunkt i de militære målsætninger foretaget en afvejning af ønsker og behov for udviklingen af terrænet.

Elfenbens-padderok i skovmosen i Kirstinebjerg Skov.

3. MÅLSÆTNINGER

Dette kapitel beskriver målsætningen for Hyby Fælled Øvelsesplads på kort og lang sigt. Kort- og langsigtede målsætninger har fungeret som et arbejdsredskab under drifts- og plejeplanens udarbejdelse og er bestemmende for den fremtidige drift og pleje af terrænet.

3.1 Forsvarsministeriets generelle drifts- og plejemålsætninger

Målsætningen for driften af Forsvarsministeriets arealer er sammensat af mål for henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse forskelligartede mål er formuleret og prioriteret i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner og på grundlag af Forsvarsministeriets generelle retningslinjer udmøntet i en række kortsigtede drifts- og plejemålsætninger for de enkelte delarealer.

Målene opdeles i strategiske, taktiske og operationelle mål. De strategiske mål er langsigtede, mens både de taktiske og operationelle mål skal søges opfyldt indenfor planperioden. Målene er indbyrdes forbundet fra det overordnede og strategiske til det konkrete og operationelle.

3.1.1 Militær anvendelse

Arealerne på Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner anvendes primært af Forsvarsministeriets egne enheder til uddannelsesmæssig brug. Desuden bliver arealerne anvendt af Totalforsvarets øvrige myndigheder, politiet og lignende. Arealerne skal fremstå så varierede som muligt, så de over tid indeholder de terræntyper, der først og fremmest er behov for til militære uddannelser.

3.1.2 Naturpleje

Forsvarsministeriets arealer udgør i kraft af mange års ekstensiv drift og målrettet naturpleje nogle af de mest værdifulde naturområder i Danmark. Mange terræner er helt eller delvist udpeget som naturarealer af international betydning med krav om en aktiv indsats for at sikre gunstig bevaringsstatus for særligt udpegede naturtyper og arter (såkaldte Natura 2000 områder, i alt ca. 17.000 ha).

Dette kan ske igennem en indsats mod f.eks. næringsstofberigelse, tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi og invasive arter. Hertil kommer, at der på alle terræner potentielt forekommer arter, der kræver særlig beskyttelse, f.eks. odder, flagermus, visse krybdyr og padder samt insekter. Yngle- og rastepladser for dyr og planter omfattet af Habitatdirektivets Bilag IV (EF, 1992) er endvidere beskyttede ifølge naturbeskyttelseslovens § 29 a og § 30, stk. 2.

Ifølge vejledningen til naturbeskyttelsesloven forudsættes, ”at de statslige arealforvaltende myndigheder løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i en rimelig stand”. Det er en generel målsætning, at Forsvarsministeriet aktivt bidrager til sikring af naturværdierne på de naturarealer, der er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Forsvarsministeriets arealer rummer ydermere andre væsentlige samfundsmæssige værdier i form af bl.a. kulturminder, som skal beskyttes.

Ny færist ind til de afgræssede engarealer mod nord. Færiste er velegnede til militære øvelses-aktiviteter på arealer, der afgræsses, da passagen over arealerne forbedres for både køretøjer og fodfolk.

3.1.3 Publikumshensyn

Hovedparten af Forsvarsministeriets arealer er tilgængelige for civilt publikum, når arealerne ikke anvendes til militær uddannelse og øvelser, for såvel organiseret som uorganiseret brug (Forsvars-ministeriet, 2002). Ved organiseret brug af øvelsesterrænet forstås aktiviteter ud over de generelle muligheder for offentlig adgang, såsom foreninger, der ønsker at anvende terrænet. Den 1. januar 2018 overgår administration af organiseret brug generelt fra de lokale enheder til et centralt servi-cecenter i Hjørring.

Terrænerne skal tilbyde publikum gode oplevelser. Publikums adgang skal kanaliseres hensigts-mæssigt i forhold til militære aktiviteter og faciliteter samt kulturminder, naturområder og arter, der kræver særlig beskyttelse mod forstyrrelser. Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for publikum af hensyn til sikkerhed (FBE, 2011).

3.2 Konkrete driftsmålsætninger for Hyby Fælled Øvelsesplads

Drifts- og plejemålsætningerne for Hyby Fælled Øvelsesplads følger den overordnede struktur - henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn.

Velplejet færdselsåre gennem terrænet

3.2.1 Militære målsætninger

Det er et grundlæggende mål at bevare Hyby Fælled Øvelsesplads som en velfungerende øvelsesplads med mulighed for udvikling af skydebanerne for at sikre Totalforsvarets behov. Totalforsvaret består af Forsvaret, Hjemmeværnet, Beredskabsstyrelsen, Brand og Redning og Politiet.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Hyby Fælled Øvelsesplads er en lokal øvelsesplads og en forudsætning for uddannelse af personel og enheder garnisoneret i Fredericia. Pladsen anvendes også af det lokale hjemmeværn til personel- og enhedsuddannelse, og er Fredericia Garnisoners mulighed for øvelsesvirksomhed i nærområdet.	På øvelsespladsen ligger to langdistancebaner på 200 meter. Disse er i ringe stand og endevoldene er på sigt i fare for at skride ned i Lillebælt. En sikring af banernes eksistens har høj prioritet. Renovering er påkrævet.	Der planlægges at forlænge de to skydebaner mod vest, inden endevoldene på et tidspunkt styrter i havet.
Øvelsespladsens fremtidige anvendelse forventes at være af samme omfang som nu. Hæren og Hjemmeværnet forventer ikke fremadrettet en øget anvendelse af øvelsespladsen.	Fredericia Garnison uddanner soldater i brand og redning. Faciliteterne hertil har behov for udbygning.	Der bør opføres nødvendige facilitet til Hærens Basisuddannelse og Hærens Reaktionsstyrkeuddannelse (lejrområde samt ledelinjer)
Øvelsespladsen ønskes overordnet bibeholdt i sin nuværende form.	Øvelser med alle former for hjulkøretøjer sikres.	Hjulkøretøjer forårsager permanente spor. Faste spor er uønskede, da kørsel på tværs af disse er

Generelt er selve opbygningen af øvelsespladsen tilfredsstillende i forbindelse med den variation, der for nuværende findes i terrænet.	Slettearealerne i afdeling nr. 3, som er meget brugt til øvelsesformål, er for åbne.	ubehageligt for terrænets brugere, og dybe spor planeres derfor ud med fladeafretning ved behov. På slettearealerne i afdeling nr. 3 etableres ledelinier i form af 3-5 krat.

3.2.2 Mål for naturbeskyttelse

Målene for naturbeskyttelse på Hyby Fælled Øvelsesplads er affødt af terrænets varierede naturindhold, herunder væsentlige arealer, der er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3 samt bevarelsesmålsætninger for dansk beskyttede naturtyper og internationalt beskyttede arter. Terrænet er ikke beliggende i Natura 2000. Naturbeskyttelsesmålene for terrænet er underordnet de militære mål.

Yderligere målsættes Bilag IV-arter. Disse tilgodeses dels igennem ovenstående og dels ved sikring af terrænets vådområder og den igangværende omlægning til naturnær skovdrift.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Beskyttede naturtyper Områdets økologiske stabilitet sikres gennem fortsat militær anvendelse, en for naturtyperne hensigtsmæssig pleje, en lav næringsstofbelastning samt gode spredningsog etableringsmuligheder.	Tilstanden på arealer med eng, mose og overdrev sikres mod tilgroning igennem pleje. Sletter og andre arealer styrkes som naturområder, gennem en drift, der holder dem lysåbne og på sigt fjerner næringsstoffer fra arealerne.	Beskyttede naturtyper sikres gennem afgræsning og årlig slåning med fjernelse af afslået materiale. Afgræsning og især slåning med fjernelse af materialet efterfølgende er med til at sikre, at der fjernes næringsstoffer fra de beskyttede naturtyper. Dette er en forudsætning for at opretholde artsrige vegetation med naturtype-karakteristiske arter På arealer, der tidligere har været slået intensiv, gennemføres ovennævnte slåpraksis, når intensiv slåning ikke er påkrævet for militær anvendelse.

Levesteder for arter Levevilkår for løvfrø, stor vandsalamander og arter af flagermus på hele terrænet bevares og forbedres.	Vandhuller sikres gennem pleje og hensigtsmæssig fysisk udformning.	Vandhuller sikres gennem afgræsning af bredarealer. Vandhuller, der ikke afgræsses langs bredderne, plejes ved afslåning af rørsumpen. For udvalgte vandhuller, der er ynglevandhuller for Løvfrø, skal der foretages optrækning af rørsumpsplanterne. Disse tiltag udføres for at sikre, at solen kan opvarme vandet langs bredderne og derved sikre unglesucces for padderne. Levesteder for stor vandsalamander, løvfrø og andre fredede padder sikres og forbedres gennem ovennævnte, da de kræver lysåben vandhuller med varmt vand i bredzonen. Levesteder for flagermus sikres gennem naturnær skovdrift.
Fortidsminder Skanser og krigergrav skal fremstå i god tilstand.	Fortidsminder sikres imod tilgroning igennem pleje.	Skanserne holdes som med tæt,lav grønsvær (IPA). Krigergraven holdes fri for tilgroning.og holdes med tæt, lav grønsvær (IPA),
Skov Forsvarsministeriets skove skal fremstå robuste og modstandsdygtige i forhold til eksterne påvirkninger fra storm, klimaændringer og skadevoldere. Skovene skal sikres en omfattende strukturmæssig variation og hydrologi, så de til enhver tid opfylder de militære behov til uddannelsesmæssig brug, adgang, sløring og støjdæmpning.	Skovdriften på Hyby Fælled Øvelsesplads tilrettelægges således, at den biologiske mangfoldighed fremmes. Skovbevoksede arealer udlægges generelt som urørt skov.	Skovbevoksede arealer, der ikke er § 3 og endnu ikke er udlagt som urørt skov, udlægges som urørt skov. Træer, der udgør en sikkerhedsrisiko, fjernes eller neutraliseres (lægges ned eller fjernelse af grene, som kan falde ned).

Forekomst af dødt ved er en nøglefaktor for skovens naturindhold. Tilstedeværelse af døde og døende gamle træer i alle bevoksninger skal sikres	Eksisterende dødt ved i form af stående og væltede træer efterlades i bevoksningerne. Hule træer, træer med reder samt nedfaldne grene og kvasbunker efterlades og fjernes kun hvis det sikkerhedsmæssigt er nødvendigt.	

3.2.3 Publikumshensyn

Strategisk	Taktisk	Operationel
Hyby Fælled Øvelsesplads arealer anvendes rekreativt som udflugtsmål og oplevelsessted for offentligheden under hensyn til sikkerhed samt militære og naturbeskyttelsesmæssige interesser.	Offentlig adgang til terrænet sikres efter nuværende regler. Publikumshensynet prioriteres igennem skiltning og andet informationsmateriale rettet mod besøgende.	Information om adgangsmuligheder til terrænet opdateres løbende. Informationsstandere med adgangsregler opsættes og vedligeholdes.

Skanse I under tilgroning med gyvel og andre vedplanter

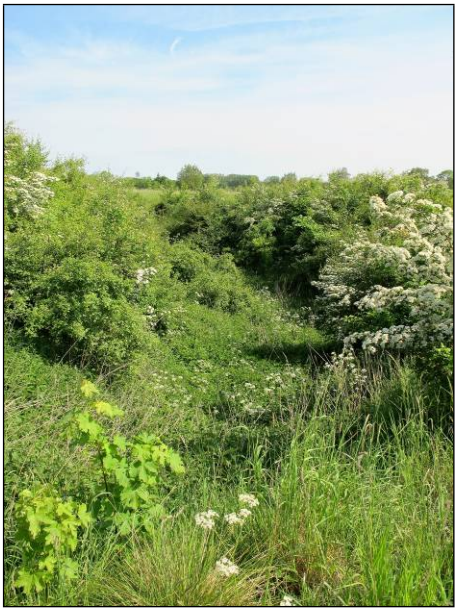

Skanse II er også under tilgroning med krat

Skanse III i det indhegnede areal ved Ryes Kaserne fremstår med tydelige strukturer

.

4. STATUS

Dette kapitel giver en status for forholdene på Hyby Fælled Øvelsesplads ved planperiodens start. Status indeholder en beskrivelse af ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier og publikumshåndtering.

Udarbejdelse af statusafsnittet i denne drifts- og plejeplan bygger på et bredt grundlag af data og information, herunder oplysninger fra den tidligere drifts- og plejeplan for Hyby Fælled Øvelsesplads (SNS & Telegrafregimentet 2003), Danmarks Miljøportal og Miljøministeriets MiljøGIS. Der henvises i øvrigt til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses hjemmeside for oplysninger om Forsvarsministeriets naturforvaltning.

4.1 Historie

Området omkring Fredericia By har i århundrede haft en vigtig militærhistorisk betydning i opbygningen af det danske forsvar. Specielt har treårskrigen 1848 – 1851 sat tydelige spor i historien, hvorfra en del af bygningsværkerne og andre anlæg stadig findes i området. På Hyby Fælled Øvelsesplads og på Ryes Kaserne findes der stadig tydelige skanser med en vigtig og spændende historie.

Ryes Kaserne er opført i 1956. Telegrafregimentet overtog garnisonen i 1990.

Øvelsespladsen har i hele perioden været en forudsætning for uddannelsen af soldater garnisoneret på Ryes Kaserne. Der er opført en række forskellige anlæg, såsom en nærkampsby, skydevolde, skivedepot, en international observationslejr, styre-bremsebane, og barakker til hundetræningsbanerne.

4.2 Landskab og geografi

Landskabet på Hyby Fælled Øvelsesplads indeholder stor variation og dynamik. Det består af tæt skov, stejle kystklinter og dybe kløfter samt store åbne eng-, overdrevs- og slettearealer. Øvelsespladsens sydlige del er fladstrakt, men længere mod nord bliver landskabet mere bølgende, hvilket forstærkes jo tættere, man bevæger sig ud mod kysten.

Kyststrækningen ud for øvelsespladsen er et udpeget nationalt geologisk interesseområde, som har stor forsknings- og undervisningsmæssig værdi, da det er det eneste sted i landet, hvor der er en åben, ubrudt profil gennem de ”Limniske Holstein-aflejringer” (dvs. aflejringslagene ligger uforstyrrede efter hinanden). Aflejringerne er dateret til at være 245.000 år gamle.

Lillebæltlerformationen, som præger kyststrækningen fra Trelde Næs til og med Hyby Fælled, består af såkaldt ”plastisk ler”, en havaflejring dannet for omkring 50 millioner år siden. Desuden forekommer spredte klinter med istidsaflejringer, især smeltevandssand, fra jordens yngste periode, kvartær-tiden. Lillebæltleret kan svulme omtrent til det tredobbelte volumen. I uforstyrret stand er lagene næsten vandtætte og stabile. Når det kommer i kontakt med nedbør og overfladevand, som kan sive ned i revner og sprækker, svulmer det op og bliver ustabilt. Dette forårsager skred i

klinten, der skrider ud i Lillebælt. De meget ustabile forhold giver vældprægede skredterrasser og åbne skredområder.

Fredericia, Kolding og Middelfart kommuner samarbejder om etableringen af en marin naturpark kaldet Naturpark Lillebælt, hvor Hyby Fælled indgår i udpegningen.

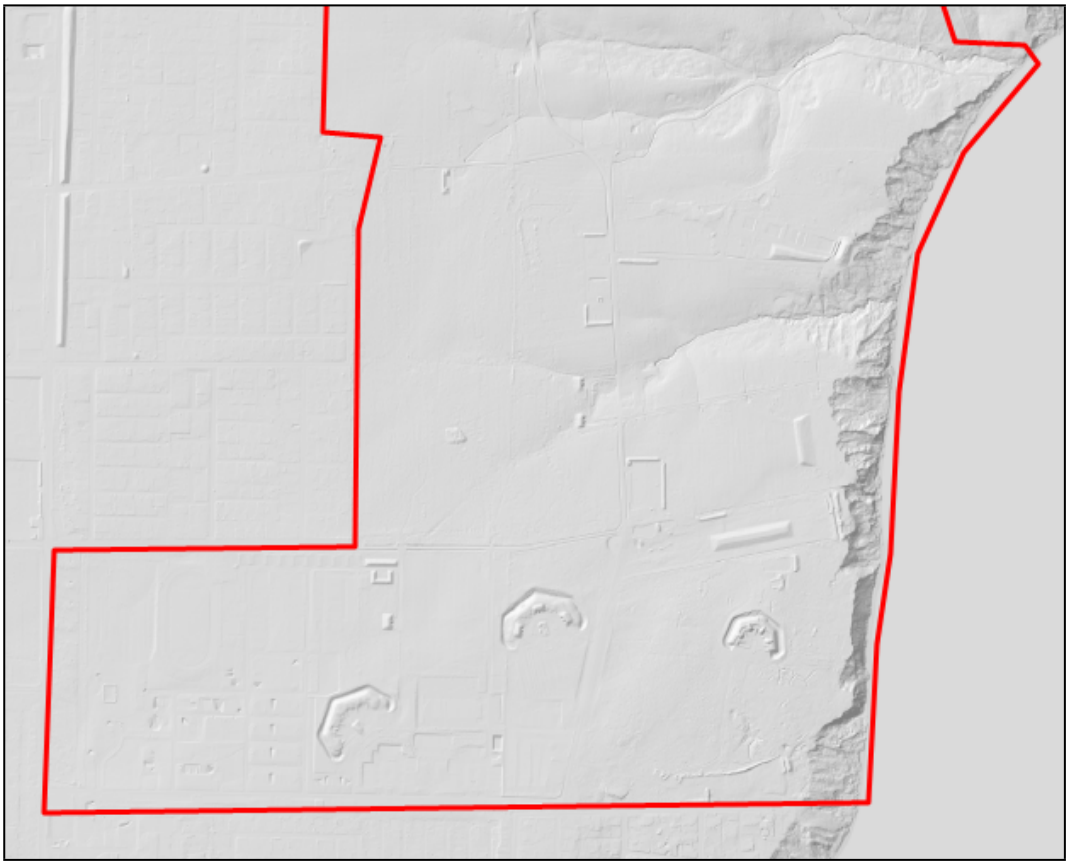

Figur 4-1. Skyggekort fra den sydlige del af terrænet, som viser de stejle kyst-skrænter og de 3 skanser.

Kystskrænterne med træer der er skredet ned i havet i tidens løb. Følfod etablerer sig hurtigt på de åbne skredpartier.

4.3 Ejendomsoversigt og kortgrundlag

4.3.1 Terrænet og dets inddeling

Som grundlag for planlægningen af drift og pleje er arealet inddelt i en række afdelinger, der naturligt afgrænses af veje etc. Disse afdelinger er opdelt i driftsenheder, der er ensartede med hensyn til terræn, naturtype, vækstforhold og anvendelse.

Den registrering af naturtyper, som er vist på grundkortet (Kortbilag 1), modsvarer den reviderede vejledende registrering af beskyttet natur, herunder overdrev, strandeng, eng, mose og søer, som er gældende ved denne plans udarbejdelse.

De matrikulære forhold er ikke ændret siden sidste drifts- og plejeplan. Skydebaneanlæggene indgår ikke i denne drifts- og plejeplan.

4.3.2 Arealfordeling

Arealfordelingen af naturtyper på Hyby Fælled Øvelsesplads fremgår af Figur 4-2.

Det fremgår af figuren, at lysåbne naturarealer som eng, slette og overdrev udgør hovedparten af arealet, og at arealerne med eng og overdrev er nogenlunde lige udbredte. Der er mange søer, som alle er små, og som samlet udgør en lille del af den beskyttede natur på Hyby Fælled

.

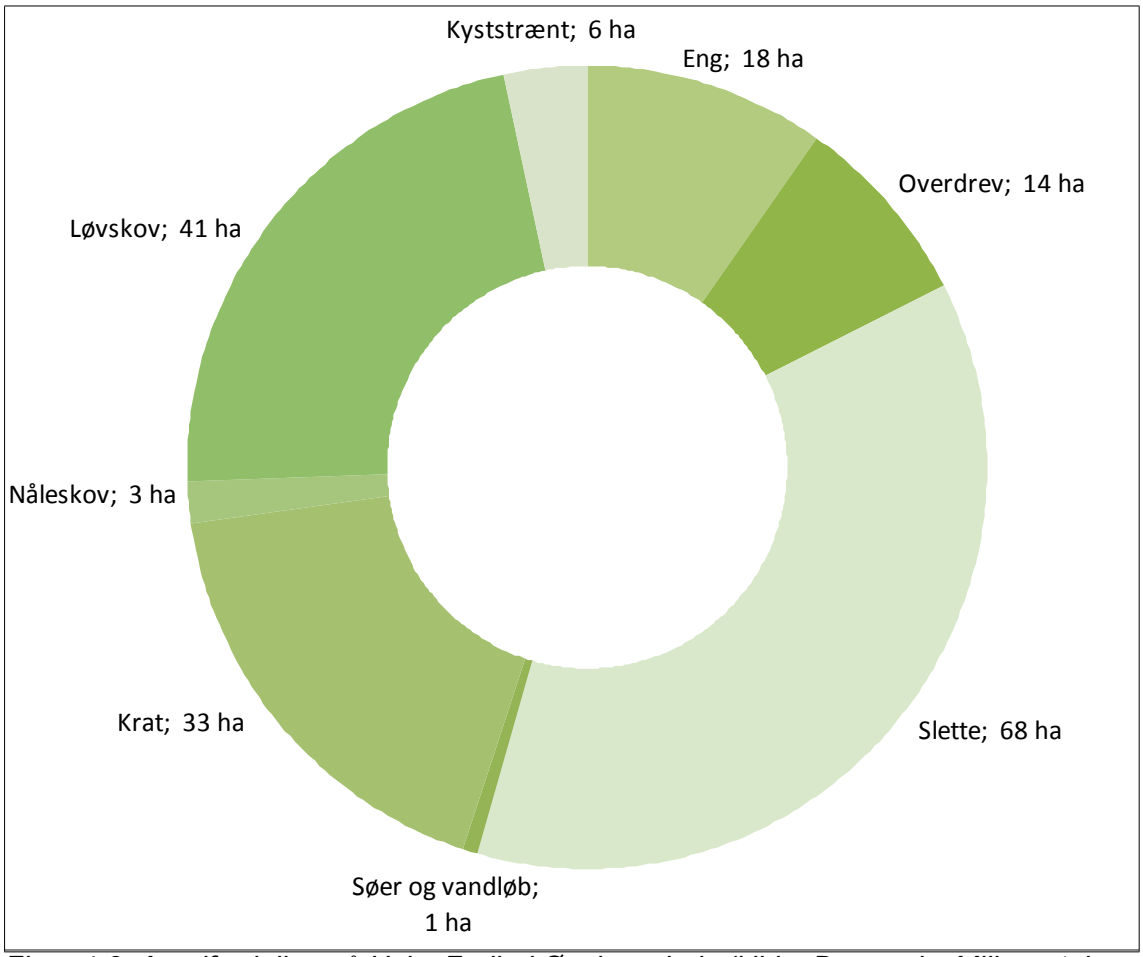

Figur 4-2: Arealfordeling på Hyby Fælled Øvelsesplads (kilde: Danmarks Miljøportal og Grundkortet (Bilag 1)).

4.3.3 Naboforhold

Hyby Fælled Øvelsesplads grænser mod syd og vest op til et af Fredericias boligkvarterer, mod øst afgrænses arealet af Lillebælt, og mod nord ligger Trelde Næs skovene.

4.3.4 Kortmaterialer

På grundlag af luftfotos, markgennemgang, matrikelkort og tidligere kort er der udarbejdet tre kort til denne drifts- og plejeplan.

- Grundkort (Kortbilag 1)
- Aktivitetskort (Kortbilag 2)
- Skovudviklingskort (Kortbilag 3)

4.3.4.1 Grundkort, kortbilag 1

Grundkortet viser status for arealanvendelsen på tidspunktet for opstart af planlægningsarbejdet (2017). Kortet anvendes som grundlag for aktivitetskortet til planen og medtager i princippet alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen.

4.3.4.2 Aktivitetskort, kortbilag 2

Aktivitetskortet er en grafisk illustration af de fremtidige forskrifter og retningslinjer beskrevet som aktiviteter i drifts- og plejeplanen. Med farver og signaturer angives de områder, hvor der gennemføres særlige aktiviteter og plejeforanstaltninger. En hel farve angiver aktiviteter, der er tilbagevendende, f.eks. bekæmpelse af invasive arter, slåninger og afgræsning, mens skravering angiver engangsindgreb (projekter).

4.3.4.3 Skovudviklingskort, kortbilag 3

Skovudviklingskortet angiver den langsigtede strategi for skovudviklingen på terrænet.

4.4 Militær anvendelse

Distrikt Sydjylland står for den militære anvendelse af terrænet. Brugen omfatter skydning på to skydebane, og øvelser i terrænet til fods og i hjulkøretøjer.

Terrænet rummer en række faciliteter i terrænet:

- Facilitet til HBU (Hærens Basisuddannelse) /HRU (Hærens Reaktionsstyrkeuddannelse)
- Læskure
- To skydebaner
- Styre- og bremsebane
- International Observationslejr
- Nærkampby

Dybe hjulspor i det lerede terræn er problematiske i forhold til kørsel på tværs af sporene..

4.5 Naturbeskyttelse

Hyby Fælled Øvelsesplads rummer væsentlige naturværdier. Størstedelen af arealet er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3 som overdrev, eng, sø eller vandløb. Kirstinebjerg Skov og Egehaven er fredskovsarealer.

Der gives i det følgende en status for naturværdierne på Hyby Fælled Øvelsesplads. Rækkefølgen af beskrivelserne følger beskyttelsesniveauet, således at naturværdier med det højeste beskyttelsesniveau beskrives først. Til slut beskrives øvrige temaer, herunder invasive arter.

4.5.1 Bilag IV-arter

EU's habitatdirektiv foreskriver særlig beskyttelse af en række plante- og dyrearter (EF, 1992). Denne indsats skal ske både indenfor som udenfor Natura 2000-områderne. Til gengæld er der ikke, som for udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne, krav om, at der skal gøres en aktiv indsats, blot må aktiviteter ikke være i modstrid med målsætning om sikring af gunstig bevaringsstatus for disse arter. Ligeledes må artens økologiske funktionalitet ikke påvirkes negativt.

Fredericia Kommune har i 2013 udsat haletudser af løvfrø i 5 vandhuller. Løvfrøerne ser ud til at trives, og i 2017 er der registreret op mod 200 kvækkende hanner fordelt i 8 vandhuller på terrænet (Frederecia Kommune 2017). Stor vandsalamander er registreret i flere vandhuller, bl.a. i kommunens gennemgang af vandhuller på arealet i 2014.

Hyby Fælled Øvelsesplads vurderes at være potentielt levested for spidssnudet frø, hvis foretrukne ynglehabitater er vandhuller, som indgår i sammenhængende naturområder, især enge og moser, men arten er ikke tidligere fundet på arealet.

Markfirben vurderes ikke at findes på arealet. Arten er dog indberettet fra Trelde Næs til Atlasundersøgelsen af padder og krybdyr i 1976–1986.

4.5.2 Fredninger

Hyby Fælled Øvelsesplads er fredet ved fredningsnr. 08197.00, Hyby Fælled, af 6. juli 2015. Fredningsområdet er på ca. 197 ha, og afgrænses mod syd af Læsøvej, mod vest og nordvest af kaserneområdet og bymæssig bebyggelse, mod nord af skovene op mod Trelde Næs og mod øst af Lillebælt.

Formålet med fredningen er:

- At området ikke gøres til genstand for fremtidig byudvikling,
- At de landskabelige og naturmæssige kvaliteter bevares og forbedres,
- At de kulturhistoriske værdier bevares,
- At områdets fremtidige rekreative anvendelse bevares og forbedres,
- At området friholdes for bebyggelse, veje og andre permanente anlæg.

Fredningen er en såkaldt hvilende fredning, der først træder i kraft, hvis den militære anvendelse på terrænet ophører.

4.5.3 Nationalt beskyttet natur

Størstedelen af de lysåbne arealer på Hyby Fælled Øvelsesplads er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3 som overdrev, eng, vandløb eller sø. De beskyttede naturtyper er besigtiget i forbindelse med udarbejdelse af den tidligere drifts- og plejeplan og er overfladisk gennemgået i juni 2017 i forbindelse med udarbejdelse af nærværende plan.

For en mere omfattende gennemgang af det botaniske indhold, henvises der til den tidligere drifts- og plejeplan (SNS & Telegrafregimentet 2003).

Overdrev

Overdrevene findes især langs kystklinten i den sydlige og centrale del af øvelsespladsen og øst for Egehaven. Floraen på kystklinten har ligeledes karakter af overdrev. Overdrevene indeholder mange halvsjældne og typiske overdrevsarter. Overdrevene findes på både sandet og leret bund, med varierende kalkindhold.

Enge

Engarealerne findes dels vest for skoven, og dels vest for Egehavevej. Arealer, der ikke græsses eller slås, er som naturtype tæt på at være § 3-mose. Der er tilsvarende ligeledes tørre partier, som danner en gradvis overgang til naturtypen overdrev.

Vandhuller

Terrænet indeholder ca. 30 små søer og vandhuller, hvoraf de fleste ligger i den vestlige del. Der er i 2010 sket en oprensning/etablering af 11 vandhuller på terrænet, og gennemført vandhulspleje /etablering, i form af uddybning/ afskrabning af 6 lavbundsarealer/vandhuller i den nordligste del af terrænet.

Vandløb

Vandløbene på terrænet udgøres af tre små vandløb, hvoraf kun et enkelt, Ryttergrøften, er navngivet.

4.5.4 Fredede og rødlistede arter

Ud over de arter, der er optaget på Habitatdirektivets Bilag IV (se afsnit 4.5.2) er en række dyr og planter på Hyby Fælled Øvelsesplads fredet i henhold til artsfredningsbekendtgørelsen eller nationalt rødlistede. Det drejer sig f.eks. om alle orkideer og alle padder og krybdyr.

Tyndakset gøgeurt vokser flere steder i krat på terræ-net

Der findes 9 arter af orkideer i Trelde Næs skovene, hvoraf flere er sjældne og kun forekommer enkelte andre steder. 8 ud af de 9 orkidéarter er også registreret på det militære terræn, heriblandt Fredericia Kommunes særlige ansvarsart, Stor Gøgeurt. Der er store forekomster af f.eks. Tyndakset Gøgeurt, især i kystkrattene.

Der er fundet 50 arter af rødlistede svampe i Trelde Næs skovene. Det gør skovene til en af de allerbedste svampelokaliteter i Jylland for sjældne arter knyttet til skovene.

Hyby Fælled er levested for en række sjældne insekter, navnlig billearter, som har den unikke kystklint som levested, f.eks. den akut truede og rødlistede langsnudebille (*Tychius stephensi*), Lille pupperøver (*Calosoma inquisitor*), og de to snudebiller *Calosirus terminatus* og *Tychius lineatulus,* der ikke er rødlistede, men som var på den gamle "gulliste" fra 1997 med opmærksomhedskrævende arter.

De rødlistede arter skovmår (NT) og hare (VU) findes på terrænet. Den rødlistede plante Engskær (NT) vokser på terrænets vestlige del (afdeling 5), hvor den i mange år har haft en stor bestand.

4.5.5 Fortidsminder

Hyby Fælled Øvelsesplads rummer tre fortidsminder, der er beskyttet i henhold til museumslovens § 29e. Det er to skanser, Skanse I og Skanse II, samt en krigergrav. Skanse III ligger på kaserne-arealet og er ikke offentligt tilgængelig, men de øvrige fortidsminder ligger på offentligt tilgængelige arealer.

Der er ligeledes registreret flere beskyttede sten- og jorddiger på terrænet, bl.a. i skovbrynet langs Kirstinebjerg Skov.

4.5.6 Fredskov

Kirstinebjerg Skov, Egehave og krattene langs kystklinten er fredskovspligtige.

Fredskovarealerne har et varierende naturindhold. Her f.eks. gammelt udgået træ med mosser og svampe i Kirstinebjerg Skov (til venstre), og ung Ahorn med sparsom undervegetation i kystkrat i afdeling 8 (til højre).

4.5.7 Invasive arter

Invasive arter er defineret som ikke-hjemmehørende arter, der ved deres spredning og forekomst skader den hjemmehørende biodiversitet. Der findes både invasive plantearter og invasive dyrearter.

På Hyby Fælled Øvelsesplads er der i forbindelse med udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan registreret følgende invasive arter: primært kæmpe-børneklo, japan-pileurt og sildig gyldenris.

Tidligere har især kæmpe-bjørneklo udgjort en trussel mod naturtilstanden på arealet med store forekomster på de vanskeligt tilgængelige kystskrænter. Ved gennemgangen i 2017 er der kun set spredte forekomster af denne art.

Desuden forekommer japan-pileurt, som ved alle forekomster er forsøgt bekæmpet med slåning og efterfølgende tildækning med plastik.

Sildig gyldenris er set enkelte steder på arealet i 2017 som meget små bestande.

Almindelig vandpest er set i et enkelt vandhul ved gennemgangen i 2017.

Problemarten gyvel er temmelig udbredt, især på og omkring skanserne.

Japan-pileurt er på terrænet bekæmpet med afdækning med plastic. Der er kun få steder, hvor arten ikke er bekæmpet effektivt.

En Gyvel er ryddet, men mange nye er på vej på græsheden i afdeling 8.

4.5.8 Publikumshensyn

Som på Forsvarsministeriets øvrige terræner kan offentlighedens adgang tilgodeses, når hensynet til sikkerhed samt uddannelses- og øvelsesvirksomhed og naturen tillader det. Det betyder, at når der ikke foregår skydning eller øvelser i perioden mellem solopgang og solnedgang, er terrænet åbent for publikum. Ordensreglerne er gengivet i Bilag 9.4

Det militære område er markeret med sort-gule pæle ved indfaldsveje samt i naboskel.

Der er åbent for færdsel på terrænet for offentligheden til fods og på cykel, og hunde skal føres i snor. Ridning er forbudt.

Skiltning om adgangsregler findes ved vejene, der fører ind i terrænet.

For at undgå forstyrrelse af militære aktiviteter m.v. er der behov for oplysning om forbud mod privat droneflyvning over øvelsespladsen. Et sådant forbud skal fremgå af oplysningstavler og publikumsfolder. Disse tiltag indgår i udarbejdelsen af nærværende plan

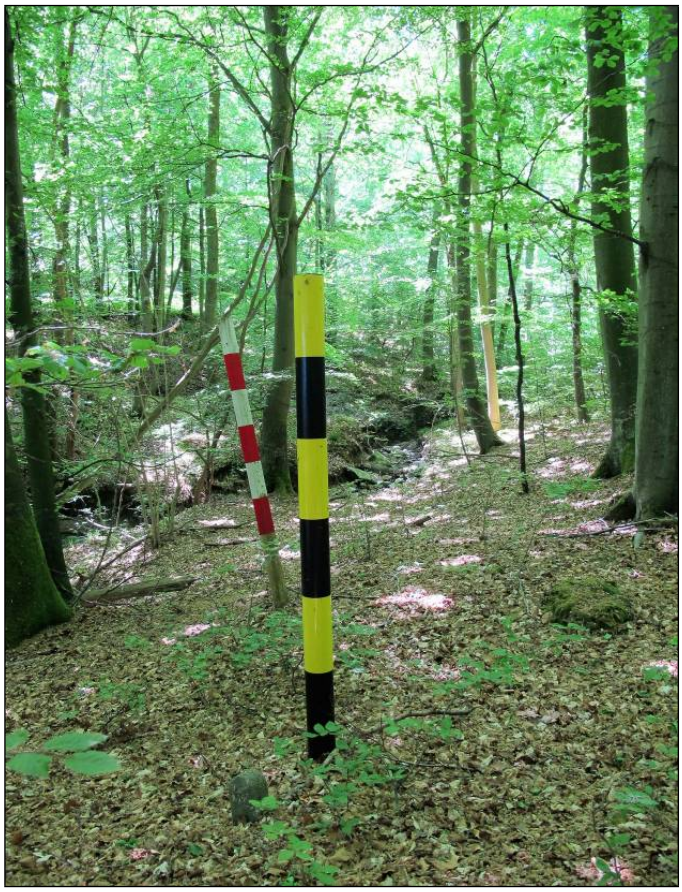

Markering af det militære areal i Kirstinebjerg Skov

5. ANALYSE

Dette kapitel indeholder en emneopdelt diskussion af, hvordan drifts- og plejeplanen på en hensigtsmæssig og balanceret måde kan tilgodese de opstillede målsætninger under hensyntagen til optimering af ressourceudnyttelsen. Det indledes med en evaluering af indsatsen under den tidligere drifts- og plejeplan.

5.1 Evaluering af gældende plan

Drifts- og plejeindsatsen på Hyby Fælled Øvelsesplads er evalueret i 2015 i forhold til den gældende drifts- og plejeplan (Hyby Fælled Øvelsesplads, Evaluering af Drifts- og Plejeplan 2003-2018).

I forbindelse med udvikling af nærværende ny drifts- og plejeplan er der foretaget en evaluering af de aktiviteter, der er foreslået i evalueringen 2015. Evalueringen er foregået på basis af det, der har kunnet observeres på terrænet og indhentede oplysninger. Dette er sammenholdt med plejeanvisningerne i den gældende drifts- og plejeplan for terrænet. Observerede forhold er listet i tabellen nedenfor.

Evalueringen rummer desuden en angivelse af de aktiviteter, der af forskellige årsager ikke er udført indenfor planperioden eller af aktiviteter, som er vedligeholdende pleje. I begge tilfælde er disse aktiviteter overført til denne nye drifts- og plejeplan og angives ”Overgår til videre planlægning”. Gennemførte aktiviteter eller aktiviteter, som udgår, angives med "Ingen videre planlægning".

I tabellen nedenfor er henvist til afdeling og til aktivitets-Id, der begge ses på aktivitetskort i Evalueringen af drifts- og plejeplan 2003-2018.

5.1.1 Naturværdier

Rydning

Lokalitet	Afdeling	Aktivitets-Id	Planlagt indsats	Status maj 2017	Videre planlægning
Egehaven	1 Ej på kort	1-1	Tyndinger og skabelse af lysninger. Behov skal afklares	Rydninger gennemført. Plejes med slåning.	Overgår til videre plan-lægning. Plejes ved slåning.
Kirstinebjerg Skov	4 Ej på kort	1-2	Delvis rydning. Behov skal afklares, i forhold til hvorvidt der er ryddet tilstrækkeligt	Udlagt til urørt skov.	Ingen videre planlægning
Lysåbne arealer på hele terrænet		1-3	Delvis rydning af opvækst for at muliggøre slåning og sikre at krat og hegn ikke breder sig.	Gennemført.	Overgår til videre planlæg-ning. Aktiviteten er vedligehol-dende pleje.

Krattene ud mod kystskrænten	8	1-4	Afklaring af behov for rydning i forhold til at bevare udsigten fra Skanse I	Fortsat rydnings-behov i forhold til, at skabe udsigt til Skanse I.	Overgår til videre planlægning
Krattene ud mod kystskrænten	6 og 8, på arealer med slette og krat	1-5	Afklaring af behov for rydning af bl.a. opvækst af nåletræer	Ikke gennemført	Overgår til videre planlægning

Slåning

Lokalitet	Afdeling	Aktivi-tets-Id	Planlagt indsats	Status maj 2017	Videre planlægning
§ 3-områder, slette- og agerjord	Hele terræ-net. På områder med eng, overdrev, slette, hede og mose	2-1	Eng, overdrev, hede og slette slås med fjernelse af materia-let. Mose slås hvis muligt.	Gennemført.	Overgår til vide-re planlægning. Aktiviteten er vedligeholdende pleje.
Hundebanerne	6 og 2 Slette områder	2-2	Slåning af hundebanerne efter behov	Gennemført.	Overgår til vide-re planlægning. Aktiviteten er vedligeholdende pleje.

Afgræsning

Lokalitet	Afdeling	Aktivi-tets-Id	Planlagt indsats	Status maj 2017	Videre planlægning
Skanse 1 samt krat og kystskrænten øst for	8 på arealer med overdrev, slette og krat	3-1	Afgræsning med får til bekæmpelse af kæmpe-bjørneklo samt til sikring af skrænten. Problemer med løse får og løse hunde hhv. udenfor og indenfor hegningen.	Ophørt	Ingen videre planlægning. Andre aktiviteter gennemføres
Enge og overdrev i den nordlige del af terrænet	2 på arealer med eng og overdrev	3-2	Det skal afklares, om det er muligt at indføre afgræsning med kreaturer eller heste, evt. samgræsning, i forhold til den militære anvendelse.	Gennemført	Overgår til vide-re planlægning. Aktiviteten er vedligeholdende pleje.

Hydrologi

Lokalitet	Afdeling	Aktivitets-Id	Planlagt indsats	Status maj 2017	Videre planlægning
Vådområder over hele terrænet, som har plejebehov nu.	1, 5, 6 og 7 på områder med sø og mose	4-1	Disse vådområder var ved besigtigelsen plejekrævende. Skyggende bevoksning i vand-hullernes omgivelser ryddes. Moseområdet ryddes for opvækst.	Gennemført for nr. 6 og nr. 7. Delvist gennemført for nr. 1.	Overgår til vide-re planlægning. Aktiviteten er vedligeholdende pleje.
Skovmosen i	2 og 4 i	4-2	Afklaring af behov.	Ikke gennemført. Mosen fremstår	Overgår til vide-

Kirstinebjerg Skov, mose nr. 4.	moseområde		Det skal afklares, om der er behov for tiltag for at bevare skovmosen, f.eks. tynding af kantvegetation eller genskabelse af naturlig hydrologi.	skygget og overgroet med pil.	re planlægning
Vandhul nr. 8,i krat ved krydset Nærkampvej ogFælledvej.	6	4-3	Rydning og oprensning. Krat fjernes i en 5 m bred bræmme omkring vandhullerne. Efterfølgende fjernes opvækst eller skyggende vegetation hvert 5. år. Slam fra bunden af søerne fjernes ved opgravning.	Gennemført	Ingen videre planlægning.
Vandhul nr. 10 ved Nordre Koppelvej	5	4-4	Afklares om der skal ske for oprensning eller hævning af udløbet mod nord for at skabe større vandspejl samt om der er behov for igen at reducere krat omkring vandhullet, særligt på sydsiden.	Der er to vandhuller i dag og det vestlige bør plejes med rydning af vedplanter mod S og SV. Der er ikke sket hævning af udløbet.	Overgår til videre planlægning
Vandløb	Hele terrænet	4-5	Forsvarsministeriet skal vedligeholde de private vandløb. Skikkelse og vandføringsevne må ikke ændres.	Gennemført.	Overgår til videre planlægning. Aktiviteten er vedligeholdende pleje.
	Langs skoven ved Egehavegård	4-6	Grøften langs skoven ved Egehavegård ryddes for alt opvækst. Grøften oprenses evt.	Ikke gennemført.	Ingen videre planlægning., idet aktiviteten ikke vil forbedre vandføringsevnen.

Invasive arter

Lokalitet	Afdeling	Aktivitets-Id	Planlagt indsats	Status maj 2017	Videre planlægning
Hele terrænet	Ej på kort	6-1	Fåregræsning ophørt. Løbende kontrol og bekæmpelse sker.	Fåregræsning ophørt. Løbende kontrol og bekæmpelse sker.	Overgår til videre planlægning. Aktiviteten er vedligeholdende pleje.
Hele terrænet	Ej på kort	6-2	Gennemført	Gennemført	Overgår til videre planlægning. Aktiviteten er vedligeholdende pleje.
Hele terrænet	Ej på kort	6-3	Løbende kontrol og bekæmpelse sker.	Løbende kontrol og bekæmpelse sker.	Overgår til videre planlægning. Aktiviteten er vedligeholdende pleje.

Ikke modelsatte aktiviteter

Lokalitet	Afdeling	Aktivitets-Id	Planlagt indsats	Status maj 2017	Videre planlægning
Hele terrænet	7-1	Ej på kort	Løse hunde. Bedre skiltning eller anden formidling	Forbuddet søges håndhævet.	Overgår til videre planlægning. Der er fortsat problemer med løse hunde.

5.1.2 Kulturværdier

Lokalitet	Afdeling	Aktivitets-Id	Planlagt indsats	Status maj 2017	Videre planlægning
Skanse I	8	5-1	Sikring mod erosion. Lav, tæt græsvegetation sikres ved afgræsning med får	Delvist gennemført. Afgræsning ophørt. Fremstår under tilgroning med især gyvel, desuden hvidtjørn og slåen.	Overgår til videre planlægning. Aktiviteten er vedligeholdende pleje. (IPA).
Skanse II	7	5-2	Sikring mod erosion. Lav, tæt græsvegetation sikres ved rydning og slåning	Gennemført	Overgår til videre planlægning. Aktiviteten er vedligeholdende pleje. (IPA)
Skanse III	7	5-3	Sikring mod erosion. Lav, tæt græsvegetation sikres ved rydning og slåning. IPA	Gennemført	Ikke videre planlægning. IPA
Krigergrav	7	5-4	Der slås omkring graven, hækken klippes. Træer og buske passes, ligesom sten og evt. hegn m.v. holdes pænt.	Gennemført	Overgår til videre planlægning. Aktiviteten er vedligeholdende pleje (IPA).

5.2 Ny indsats

Den nye indsats på Hyby Fælled Øvelsesterræn skal tilrettelægges med fokus på den militære brug af øvelsesterrænet. Der er behov for, at terrænet udvikles sådan, at uddannelsesbehovene tilgodeses. Den nuværende fordeling af åbent, halvåbent og lukke landskab (se Figur 6-1) tilgodeser ikke i nødvendigt omfang de militære brugeres behov. Der skal derfor etableres nødvendige ledelinjer i den vestlige del af terrænet i form af 3-5 trægrupper, som giver mulighed for sløring og dækning året rundt.

Desuden skal de beskyttede naturtyper og levesteder for Bilag IV-arter sikres en god tilstand

Ifølge Naturbeskyttelseslovens § 52, skal Forsvarsministeriet som statslig arealforvaltende myndighed ”løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i rimelig stand” for så vidt angår arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

5.2.1. Rydning

På store dele af de halvåbne og åbne del af terrænet foregår der i dag vedvarende pleje, så tilgroning med vedplanter og deraf følgende behov for rydning er derfor ikke udbredt.

Rydning eller delvis rydning er dog ofte nødvendigt som en form for vedligeholdende pleje for at levende hegn, mindre bevoksninger og bryn ikke breder sig uønsket på Hyby Fælled Øvelsesterræn. Det konkrete lokalisering af aktiviteten afklares med de militære brugere. .

Der foreslås desuden specifikke rydningsopgaver i forbindelse med planlagt forlængelse af skydebane, pleje at skanser og afdrift at nåletræsbevoksninger.

For tilgroede naturarealer vil delvis rydning kunne begunstige naturudviklingen af lysåbne naturtyper, når potentialet er til stedet. Dette er tilfældet på Hyby Fælled Øvelsesterræn, hvor der foreslås rydning af træer og buske dels i tilgroet § 3-mose, dels i de tilgroede kystkrat. I sidstnævnte vil delvis rydning begunstige lyskrævende kalkelskende vegetation med bl.a. hjertegræs, hulkravet kodriver, blågrøn star og bakketidsel.

5.2.2 Hydrologi

For vandhuller, der er tilgroede med vedplanter foreslås rydning, som minimum langs den sydlige bred for at sikre at vandhullerne er lysåbne. Ofte vil mere omfattende rydning være mere velegnet, idet det giver et større lysindfald til vandfladen og mindre løvfald i vandhullerne.

Tre vandhuller er af Fredericia kommune vurderet som væsentlige ynglevandhuller, og disse prioriteres højt, ved at der skal optrækkes bredvegetation (overvejende bredbladet dunhammer) for at sikre lysåbne bredzoner.

5.2.3 Slåning

Hyby Fælled Øvelsesterræn rummer forholdsvis store arealer med åbnet landskab, der plejes ved høslæt. Dette foregår især på slettearealer, hvor naturindholdet eller potentialet er mindre end på § 3-beskyttede arealer. Arealer omkring bygninger og bygningsnære arealer plejes ved hyppigere slåning.

Af hensyn til flora og fauna fastsættes slåningen til tidligst at finde sted på sletter og § 3-arealer efter medio juli.

For de militære brugere er der behov for halvåbne og åbne landskaber. Vedligeholdende pleje i form af slæt skal udføres, for at arealerne ikke springer i skov. Fjernelse af det afslåede materiale er væsentligt for lysåbne arealer, idet der fjernes næringsstoffer, hvilket i væsentlig grad fremmer naturudviklingen.

Dette er en aktivitet i gældende plan, der overgår som aktivitet til nærværende plan og vil dels sikre fordelingen af landskabstyperne, dels begunstige naturudviklingen på de slåede arealer, hvoraf flere er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

For våde biotoper, vandhuller og vandløb, er slåning et vigtigt redskab i pleje og vedligehold. Vandhuller, der ikke afgræsses, foreslås slået årligt langs bredderne i august-september for at holde dem lysåbne og bevare deres værdi som levested for padder.

Vandløbene på Hyby Øvelsesplads er alle private vandløb, hvor det påhviler ejeren, dvs. Forsvarsministeriet, at vedligeholde vandløbene. Der er ikke noget vandløbsregulativ for vandløb og grøfter. Skikkelse og vandføringsevne må ikke ændres, og manglende vedligehold kan føre til erstatningspligt for ejendomme beliggende opstrøms.

Der er - og skal fortsat være - stor fokus på vedligeholdelse af vandløb og grøfter på terrænet. Der kan opstå forhold, som gør det nødvendigt at øge frekvensen af slåning. Behovet for vedligeholdelse af vandløb og grøfter skal løbende vurderes af de driftsansvarlige på terrænet.

5.2.4 Afgræsning

På Hyby Fælled Øvelsesterræn er der udstrakte åbne landskabstyper, der i dag plejes med slæt eller afgræsning. På nogle af arealerne er naturværdierne i dag store med veludviklet og artsrig kær-, eng- eller overdrevsvegetation. På andre, som rummer stort potentiale, er vegetationen i dag mindre artsrig.

Som aktivitet for disse arealer foreslås fortsat afgræsning, hvor der i dag afgræsses. Desuden foreslås, at der med baggrund i militære brugeres erfaringer fra andre terræner om, hvordan det fungerer i praksis sammen med den militære anvendelse, og erfaringer fra afgræsningen på Hyby Fælled foretages en vurdering og analyse af, hvorvidt afgræsning af hele terrænet under ét er en mulighed i løbet af planperioden.

For øvelsesterrænets vandhuller, der ligger på græsningsfolde er afgræsning den bedste metode til at sikre, at bredarealerne holdes lysåbne. Dette er nødvendigt for at sikre vandhullerne som ynglebiotoper for padder. Afgræsning af bredarealerne er derfor foreslået som aktivitet for flere af vandhullerne.

I forhold til dyrearten anbefales afgræsning med kreaturer, idet de er velegnede til også fugtige - våde arealer.

5.2.5 Støj og forstyrrelse

Påvirkning af støj på det omkringliggende lokalsamfund håndteres ikke i drifts- og plejeplanen, men henhører under særlig regulering gennem bekendtgørelse om støjregulering af Forsvarsministeriets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner (Miljø- og Fødevareministeriet, 2015) .

Potentielt kan støj fra militære aktiviteter påvirke det lokale dyreliv. Fugle og pattedyr, som findes på terrænet, udsættes for støjpåvirkning, hver gang der skydes på arealet. Det er dog en gentagen påvirkning, som det dyreliv, der forekommer på Hyby Fælled Øvelsesterræn, har tilvænnet sig.

Tilsvarende gælder for de aktiviteter, der er forbundet med feltøvelser i terrænet eller med publikums færdsel. Dyrene vil flytte sig og efter afsluttede aktiviteter vende tilbage til deres opholdsområde.

Der angives i nærværende plan ikke aktiviteter, der skal reducere evt. påvirkning fra støj og forstyrrelse.

5.2.6 Publikumsinteresser

Hyby Fælled Øvelsesterræn er åbent for publikum mellem solopgang og solnedgang, når der ikke er skydninger og/eller øvelser. Terrænet besøges især af lokale.

Da publikums benyttelse af terrænet finder sted, når der ikke er militær anvendelse, er der i princippet ikke nogen konflikt mellem de to anvendelser. Det er dog ikke altid, at publikum overholder adgangsbestemmelserne eller eksempelvis respekterer, at hunde skal holdes i snor. Håndhævelse af dette og udbygget information er derfor en aktivitet i næste planperiode.

I forbindelse med udarbejdelse af drifts- og plejeplanen udarbejdes informationsmateriale i form af folder og informationsstander, der bl.a. fortæller om naturindholdet på øvelsesterrænet og adgangsbestemmelserne.

Publikums brug af terrænet vurderes ikke at påvirke naturbeskyttelsesinteresserne.

5.2.7 Invasive arter m.v.

Den generelle bekæmpelse af invasive arter er reguleret gennem en række retningslinjer for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter (FBE, 2011 med underbilag). Retningslinjerne udmøntes på det enkelte terræn gennem drifts- og plejeplanerne.

En del af de forekommende kæmpe-bjørneklo er tidligere bekæmpet ved afgræsning med får. Men dette er ophørt; primært fordi fårene løb ud af folden, idet det var svært at sikre et godt hegn mod Lillebælt pga. topografien, men også fordi fårene blev skambidt af løse hunde.

I dag bekæmpes kæmpe-bjørneklo effektivt manuelt ved rodstikning/opgravning, og japan-pileurt bekæmpes ved overdækning med plastik. Bekæmpelsen af disse arter fortsætter i næste drifts- og plejeplansperiode.

Den invasive sildig gyldenris, der hvis den lades ubekæmpet kan udgøre et stort problem på især tørbundsarealer, foreslås bekæmpet ved hyppig slåning, Problemarten gyvel bekæmpes på den skanse, hvor den forekommer.

5.2.8 Beskyttede arter

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er der for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet en række retningslinjer vedrørende aktiviteternes tidsmæssige gennemførsel. Retningslinjerne er beskrevet i Bilag 9.2, model 11.

Hyby Fælled Øvelsesterræn rummer ældre løvskov, kystskrænter, eng-, mose- og overdrevsarealer og i øvrigt en varieret natur og er derfor levested for fredede, rødlistede eller Bilag IV-arter.

Løvfrø og stor vandsalamander kræver lysåbne vandhuller med lavt vand, således at vandet langs bredderne kan blive opvarmet af solen i forårsmånederne, hvorved klækning af æg og udvikling af paddeyngel sikres. Tilstanden i de forekommende vandhuller kan derfor i flere tilfælde forbedres ved afgræsning af bredarealerne eller årlig slåning af høj og skyggende bredvegetation.

Ved pleje, der indebærer oprensning eller udjævning af bredder af eksisterende vandhuller, skal der tages hensyn til forekommende padder og yngel af disse. Derfor skal plejen foretages på et tidspunkt, hvor padderne normalt ikke opholder sig i vandhullet, og hvor dyrelivet i øvrigt forstyrres mindst muligt. Dette er i perioden september - marts.

Ingen af de øvrige foreslåede plejetiltag vurderes at kunne påvirke yngle- eller rastesteder for arter på Habitatdirektivets Bilag IV negativt.

Med gennemførelse af plejeplanens aktiviteter vurderes drifts- og plejeplanen ikke at skade lokale bestande af arter på Habitatdirektivets Bilag IV, og den økologiske funktionalitet af yngle- og rasteområder på terrænet opretholdes.

Hvad angår skov-orkideerne og sjældne planter i øvrigt vil de foreslåede aktiviteter i drifts- og plejeplanen begunstige eller evt. være neutrale i forhold til disse arter. For den rige forekomst af rødlistede svampe vil udlægning af urørt skov være gunstig.

5.2.9 Skovplanlægning

Efter et ønske fra de militære brugere om at udvide arealer med halvåbent landskab etableres i den vestlige del mindre bevoksninger med helårsdække, SUT 23. Helårsdække indebærer en træartssammensætning, der kan skjule køretøjrer og soldaterer på alle årstider.

Der er udlagt godt 40 ha som urørt skov, SUT 94 (se Skovudviklingskortet i Bilag 3). Disse er beliggende i Kirstinebjerg skov og langs skrænten mod Lillebælt.

Egehaven, der er det andet egentlige skovområde på terrænet, planlægges udlagt til urørt skov, SUT 94. Over tid skabes der her en række habitater, som også tilgodeser de militære brugeres behov i et lukket landskab. Desuden styrkes de naturlige processer i skoven, således at der skabes typer af levesteder, der ellers er under pres i de dyrkede skove. Målet er - udover opfyldelse af de militære behov - sikring af biodiversitet med rig forekomst af død ved til gavn for insekter, svampe og hulrugende dyr.

Udlægning af et skovområde til urørt skov forhindrer ikke den militære anvendelse af denne del af terrænet.

6. VISIONER

Dette kapitel giver en beskrivelse af de langsigtede visioner for landskabstyperne og arealudviklingen på Hyby Fælled Øvelsesplads. Det omfatter en vurdering af de såkaldte landskabstyper, der beskriver visionen for fordelingen af det lukkede, halvåbne og det åbne landskab på større delarealer. Ligeledes omfatter beskrivelsen de såkaldte arealudviklingstyper, der understøtter den langsigtede vision for udviklingen af tilstanden på arealet.

Opdelingen af de militære øvelsesterræner i lukkede, halvåbne og åbne landskaber og deres militære, biologiske og rekreative udviklingsmål er beskrevet nærmere i publikationen Arealudviklingskataloget (FBE, 2013). Hver landskabstype omfatter en række arealudviklingstyper, der nærmere beskriver det typiske landskab og dets naturindhold.

Det er visionen, at Hyby Fælled Øvelsesplads fortsat skal være en mosaik af åbne, halvåbne og lukkede landskaber med arealudviklingstyperne slette, eng, overdrev og skov. Den nuværende fordeling af landskabstyperne ses på Figur 6-1; den fremskrevne udvikling ses på Figur 6-2.

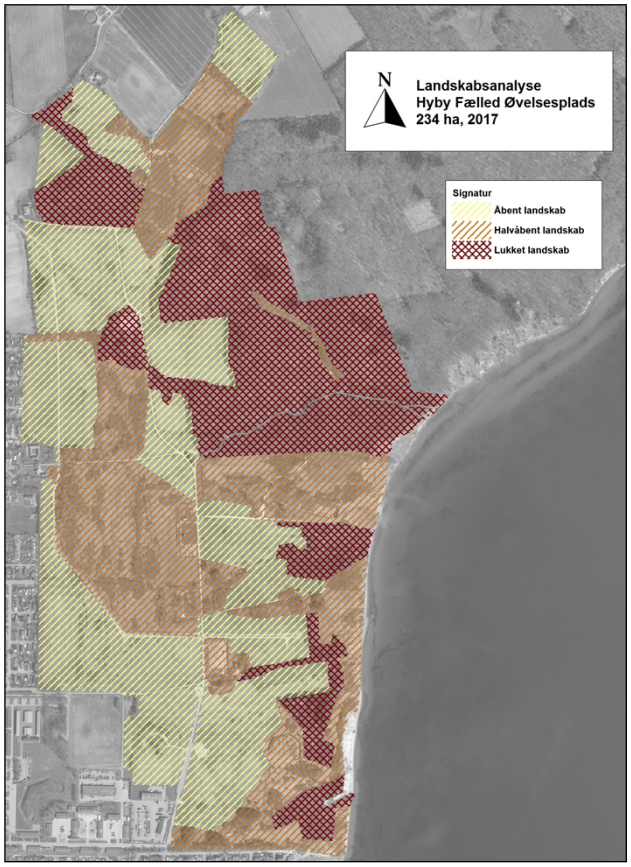

Figur 6-1. Landskabstyper 2017

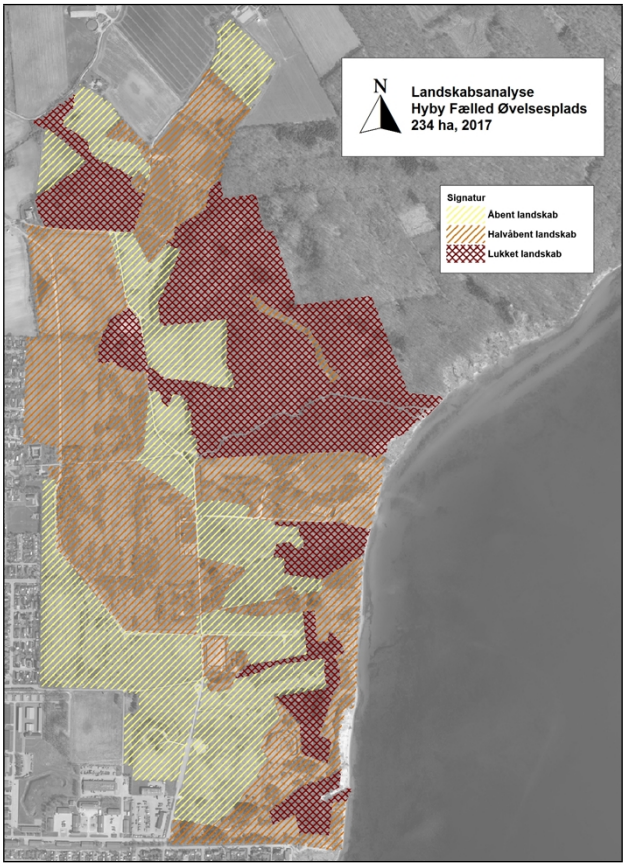

Figur 6-2. Billede af landstyperne som de forventes udviklet med de tiltag der er beskrevet i denne drifts- og plejeplan.

Figur 6-3.

Det åbne landskab

Det åbne landskab (Figur 6-3) er uden træbevoksning, men dog ofte med naturelementer som levende hegn, krat, vandhuller mv., og udgøres af enge, slette eller overdrev. Det åbne landskab på Hyby Fælled Øvelsesplads, som udgør 70 ha, er i dag kendetegnet ved at være slået, græsset eller under tilgroning. Anvendelsen er primært som øvelsesterræn samt skydebaner og bygninger til militære øvelser.

Figur 6-4.

Det halvåbne landskab

Det halvåbne landskab (Figur 6-4), der på Hyby Fælled Øvelsesplads udgør 60 ha, findes på overgangen mellem det åbne og det lukkede landskab og udgøres af enge eller overdrev med spredtstående træer og buske. En væsentlig del af skrænterealerne mod Lillebælt udgøres af halvåbne landskaber.

Figur 6-5.

Det lukkede landskab

Det lukkede landskab på Hyby Fælled Øvelsesplads (Figur 6-5) udgør ca. 55 ha og er skov som landskabstype, og består primært af gammel højskov domineret af løvtræer med enkelte nåletræsbeplantninger og skovmosearealer.

7. AKTIVITETER

Dette kapitel anviser på grundlag af målsætning, status og analyse den konkrete, praktiske realisering af indsatsprogrammet på det enkelte delareal. Dette sker som en udmøntning af de modeller, der er beskrevet i Bilag 9.2. Hertil kommer aktiviteter, som ikke er omfattet af en model, og som derfor beskrives mere grundlæggende, eventuelt med henvisning til særskilte projektformuleringer. Afsnittet kan omsættes direkte i arbejdsbeskrivelser.

Det vedlagte aktivitetskort (Kortbilag 2) illustrerer de overordnede planlagte drifts- og plejetiltag i den kommende planperiode (15 år). De enkelte aktiviteter er nærmere beskrevet i nedenstående afsnit. En del af aktiviteterne knyttes til en række modeller, der er nærmere beskrevet i Bilag 9.2. Modellerne beskriver den drift, der skal gennemføres på det enkelte areal og kan betragtes som en værktøjskasse. Modellerne skal sikre opfyldelse af målsætningerne på sigt og bygger i vid udstrækning på rammer og vilkår fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje (FBE, 2011).

De første afsnit omfatter aktiviteter, der kan henføres til specifikke modeller. Efterfølgende gennemgås aktiviteter, der ikke er suppleret af egentlige modelbeskrivelser.

For hver aktivitetsgruppe opstilles en tabel over de planlagte aktiviteter. Tabellen indeholder kolonner med oplysninger om: målsætning, id, lokalitet, afdeling, udførelsestidspunkt og aktivitetsbeskrivelse.

Målsætningskolonnen beskriver hvilken målsætningstype (militær, natur eller publikum), der udgør grundlaget for aktiviteten. Id-nummeret fremgår også af aktivitetskortet og kobler kort og tabel sammen. Under aktivitetsbeskrivelser uddybes den enkelte aktivitet.

7.1 Rydning

Gennemføres efter model 1.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Militær	1-1	Vest for Bane Nord	6	0,5	2020	**Hel rydning** Rydning af popler for at gøre det muligt at forlænge skydebanen mod vest, og af landskabelige hensyn for at fremme udsynet til skovbrynene langs Kirstinebjerg Skov.
Militær / natur	1-2 Ej på kort	Lysåbne arealer på hele terrænet.			2020 og her efter hvert 5. år	**Delvis rydning** Rydning af krat for at muliggøre høslæt (aktivitets-Id 2-1 og 2-2) og for at krat og levende hegn ikke breder sig på de lysåbne arealer. Omfang afklares med de militære brugere.

Natur	1-3	Skovmosen i Kirstinebjerg Skov.	4	1	2020 og/ eller i løbet af planperioden	**Delvis rydning** Til sikring af et halvåbent landskab foretages rydning af grå-pil, rød-el m.m. i mosen og skyggende træer langs mosen.
Militær/ Natur	1-4	Krattene ud mod kystskrænten.	4, 6 og 8	11	2018 og løbende i planperioden	**Delvis rydning** Der ryddes lysninger, så 10 - 30 % af kystkrattet er lysåbent, for at forbedre adgangen til militær anvendelse og betingelserne for lyskrævende arter. Gamle træer og buske efterlades.
Fortidsminder	1-5	Skanse I	8	0,7	2018	**Hel rydning** Der ryddes krat og gyvel, for at forberede fortidsmindet til slåning (IPA, Id 2-4).
Publikum	1-6	Skanse I	5	0,8	2019	**Delvis rydning** Sikring af udsigten fra Skanse I. Omfang aftales med områdets brugere.

7.2 Slåning

Gennemføres efter model 2 og 3.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Militær/ Natur	2-1	Slette- og overdrevsarealer Spredt på lysåbne arealer, der overvejende er slette eller overdrev	1,3,4,5, 6,7,8	83	2018 og løbende i planperioden	**Slåning** Årlig slåning. Slåning foretages efter 15. juli. Slåningen foretages for at sikre militær anvendelse og åbent landskab. Efterfølgende fjernelse af materialet foretages efter model 3 og udføres for at bevare og udvikle næringsfattige naturtyper.
Fortidsminder	2-2	Krigergraven	5	0,1	2018 og løbende i planperioden	**Slåning** Krigergraven plejes ved slåning 6-8 gange årligt (IPA)
Fortidsminder	2-3	Skanserne		2	2018 og løbende i planperioden	**Slåning** Skanserne plejes ved slåning 6-8 gange årligt for at modvirke erosion. (IPA)

7.3 Afgræsning

Gennemføres efter model 4.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling	Areal (ha)	Gennem-føres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	3-1	Den nordlige del af terrænet.	2	16	Løbende i planpe-rioden	**Afgræsning** Afgræsning af tilgroende enge. Græsningstrykket justeres løbende med det formål at sikre et åbent landskab.

7.4 Beplantningspleje

Gennemføres efter model 5.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afde-ling	Areal (ha)	Gennem-føres	Aktivitetsbeskrivelse
Militær	4-1	Slettearеal mod vest	3		2020	**Nyplantning** Etablering af område med halvåben landskabsstruktur, der kan benyttes til øvelsesformål. I dialog med de militære brugere etableres 3-5 krat med eg som dominerende art, SUT 23. Den nøjagtige placeringen af de 3-5 bevoksninger afklares med de militære brugere.
Militær	4-2	Egehaven		5	2018	**Urørt skov** Egehaven overgår til urørt skov, SUT 94

7.5 Hydrologi

Gennemføres efter model 6 og 8.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	5-1	Alle vandhuller		2020 eller i løbet af planperioden	**Pleje af vandhuller** Pleje af eksisterende vandhul-ler ved oprensning af dynd og tilgroning med dunhammer mm. Aktiviteten gennemføres én gang for hvert vandhul i planperioden.
Natur	5-2	Vandhullerne 3, 20 og 22	1,3	2019	**Pleje af vandhuller.** Optrækning af vegetation langs vandhullernes bredder (pri-mært dunhammer) for at sikre at værdifulde ynglevandhuller for løvfrø holdes lysåbne og varme og dermed sikre yngle-succes hos løvfrø.
Natur	5-3	Vandhul nr. 8 med	6	2020	**Tørlægning af vandhul**

		vandpest			Vandhullet pumpes tørt inden paddernes ynglesæson og holdes tørt i vækstperioden. Formålet er at bekæmpe vandpest.
Natur	5-4	Vandløb	Hele terrænet	Løbende i planperioden	**Pleje af vandløb** Behovet for pleje vurderes af de driftsansvarlige. Organisk materiale kan oprenses.
Militær/ natur	5-5	Grøfter	Hele terrænet	Løbende i planperioden	**Vedligehold af grøfter** Behovet for vedligehold vurderes af de driftsansvarlige. Rørunderføring og drænbrønd anbefales renset en gang årligt. Organisk materiale kan oprenses. (IPA)

7.6 Bekæmpelse af invasive arter og problemarter

Gennemføres efter model 7.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	6-1 Ej på kort	Overalt på terrænet		Årligt	**Kæmpe-bjørneklo** Bekæmpes som hidtil ved rodstikning og skærmkapning, idet der fortsat findes bestande, som på kort sigt kan blomstre og dermed bevirke, at arten spreder sig.
Natur	6-2 Ej på kort	Overalt på terrænet		Årligt	**Japan-pileurt** Bekæmpes som hidtil ved overdækning af bestandene med sort, stærkt plastik og efterfølgende overdækning med flis.
Natur	6-3 Ej på kort	Overalt på terrænet		Årligt	**Sildig gyldenris** Slåning minimum 3 gange i perioden juni til august for at svække planten, der spredes langt overvejende ved rodskud.
Natur	6-4 Ej på kort	Overalt på terrænet		Årligt	**Gyvel** Slåning i juni-juli eller nedskæring i maj-juli. Det er vigtigt, at gyvel ikke sætter frø.

7.7 Kulturhistoriske interesser

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Kulturhistorie	7-1	Skanse 1, (Fredningsnr: 3312:1)	8	Løbende	**Pleje af Skanse (IPA)** Lav, tæt græsvegetation sikres ved rydning af bl.a. problemarten gyvel, (Id 1-5, 6-4) og slåning (Id 2-4).

Kulturhistorie	7-2	Skanse 2 , (Fredningsnr: 3312:2) Skanse 3, (Fredningsnr: 3312:5)	7	Løbende	**Pleje af Skanse (IPA)** Lav, tæt græsvegetation sikres ved rydning og slåning (Id 2-4).
Kulturhistorie	7-3	Krigergrav, (Fredningsnr: 3312:3)	7	Løbende	**Pleje af Krigergrav (IPA)** Der slås omkring graven, hækken klippes. Træer og buske passes, ligesom sten og evt. hegn m.v. holdes pænt.

7.8 Publikumshensyn

Gennemføres efter model 9.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Publikum	8-1	Ved indgange		2018	**Skiltning** Opsætning af 4 opdaterede informationsstandere, der bl.a. indeholder præcisering af reglerne vedr. færdsel på terrænet med hunde.
Publikum	8-2	Ved indgange		2018	**Sanering af eksisterende skilte** I forbindelse med opsætning af nye informationsstandere foretages en afklaring af behovet for yderligere skiltning, end hvad fremgår af informationsstanderen.

7.9. Ikke modelbeskrevne aktiviteter

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling	Gennemføres	Aktivitet
Natur	9-1 Ej på kort	Den nordlige del af terrænet.	2	2022	**Evaluering** Evaluering af afgræsning (aktivitets Id 3-1) i forhold til de militære brugere og naturindholdet.
Militær/ Natur	9-2 Ej på kort	Hele terrænet		2026	**Analyse af afgræsningsmuligheder** Med udgangspunkt i erfaringer fra andre terræner og projekter foretages en analyse af, hvorvidt afgræsning kan indføres på hele terrænet som een fold.
Natur	9-2 Ej på kort	Hele terrænet		2026	**Midtvejsevaluering** Evaluering af status for drifts- og plejeplanens aktiviteter.

Militær	9-4 Ej på kort	Hele terrænet		2018	**Genopdyrkningsret** Det ansøges om genopdyrkningsret på arealer, der ikke er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.
Militær	9-5 Ej på kort	Hele terrænet		2019 og løbende i planperioden	**Fladeafretning** Hjulspor opstået ved gentagen kørsel på terrænet afrettes. Formålet er at udjævne terrænet, så færdsel også er muligt på tværs af sporene.

8. REFERENCER

EU (1992): Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter

EU (2000): Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2000/60/EF af 23. oktober 2000 om fastlæggelse af en ramme for Fællesskabets vandpolitiske foranstaltninger

FBE (2011): FBE bestemmelse for drifts- og plejeplaner. Bilag 5 til FBEBST 610-6 med underbilag. Tilgængelig på www.forsvaret.dk

FBE (2013): Arealudviklingskatalog. Et værktøj til arealplanlægning på Forsvarets arealer. Forsvaret.

Forsvarsministeriet (2002): Bekendtgørelse nr. 64 af 30. januar 2002 om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarets skydeområder og andre militære områder

Forsvarsministeriet (2012): Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015. Tilgængelig på www.forsvaret.dk.

Forsvarsministeriet (2016): Forsvarsministeriets miljø- og energistrategi 2016-2020. Tilgængelig på www.forsvaret.dk

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse (2015): Hyby Fælled Øvelsesplads, Evaluering af Drifts- og Plejeplan 2003-2018

Fredericia Kommune 2017: Løvfrøforekomster i Fredericia Kommune 2017

Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hærens Operative Kommando (2003): Hyby Fælled Øvelsesplads, -Drifts- og Plejeplan 2003-2018,

Miljø- og Fødevareministeriet (2015): Bekendtgørelse 1732 af 21. dec. 2015 om støjregulering af Forsvarsministeriets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner.

Naturstyrelsen (2016): Bekendtgørelse 867 af 27. juni 2016 om fredning af visse dyre- og plante-arter og pleje af tilskadekommet vildt.

Skov- og Naturstyrelsen (1993): Vejledning om naturbeskyttelsesloven. Med efterfølgende ændringer. Miljøministeriet

Søgaard, B., & Asferg, T. (2007): Håndbog om dyrearter. Faglig rapport fra DMU nr. 635. Århus Universitet: Danmarks Miljøundersøgelser.

9. BILAG

9.1 Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner og arealer, hvorpå der eksempelvis er anlagt flyvestationer, er erhvervet over en hundrede år lang periode. En stor del udgøres af arealer, der tidligere har tjent land- og skovbrugsmæssige formål. I takt med at jordbrugsdriften er ophørt eller ekstensiveret, er der på mange arealer blevet plads til den natur, der ellers er trængt i det omgivende intensivt udnyttede danske landskab. Ca. halvdelen af Forsvarsministeriets samlede areal er udpeget som Natura 2000 område, og ca. halvdelen heraf udgør naturtyper, der er udpegningsgrundlag for områderne. 2/3 af de udpegede naturtyper er i høj eller god naturtilstand. Ligeledes huser Forsvarsministeriets arealer et bredt udsnit af internationalt prioriterede og beskyttelseskrævende arter, herunder ikke mindst fuglearter, der er tilknyttet næringsfattige, våde og lysåbne naturtyper. Til dette kommer en række dansk beskyttede naturtyper, f.eks. næsten 1.000 søer samt moser, heder, overdrev mv. I alt ca. 15.000 ha er således registreret som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Der findes herudover 147 km beskyttede vandløb. Endelig rummer Forsvarsministeriets arealer værdifulde og typiske danske natur- og kulturlandskaber med et bredt og stabilt indhold af karakteristiske og ikke beskyttelseskrævende arter. Med indholdet af landskaber, naturtyper og arter og med mulighed for at give råderum for dynamik og processer er Forsvarsministeriets arealer et meget væsentligt bidrag til at bevare og udvikle biodiversiteten i Danmark og Europa. Til dette kommer, at Forsvarsministeriets arealer har et betydeligt potentiale for at demonstrere bæredygtig forvaltning af biodiversitet samt for oplevelsesmuligheder for befolkningen.

Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi fra 2012-15 lægger vægt på, at der opretholdes en naturtilstand på Forsvarsministeriets arealer, der skaber de bedste betingelser for bevarelsen af den naturlige flora og fauna. Det væsentligste virkemiddel hertil er at fortsætte ekstensiveringsprocessen, således at der i planlægningen - sammen med hensynet til udvikling af områdernes funktionalitet som uddannelsessteder - indlægges et overordnet hensyn til biodiversiteten med tilhørende dynamik og naturlige processer. Dette kræver en holistisk tilgang til arealforvaltningen, således at den klassiske sondring mellem skov-, landbrugs- og naturarealer afløses af en opfattelse, der på lang sigt udvikler landskab og natur i en integreret form på hele terrænet og ligeledes afstemt med landskaber og naturtyper i lokalområdet. Et redskab hertil er at opstille og beskrive den langsigtede landskabs- og naturudvikling i form af visioner for udviklingen på de enkelte delarealer. Hermed sikres en fælles referenceramme for de arealforvaltnings- og planlægningsmæssige tiltag.

De større militære områder udgør arealmæssigt en væsentlig del af konkrete lokalområder i Danmark, hvor de ligger ruralt og med en klar underrepræsentation af vejanlæg og bebyggelse. De større områder repræsenterer ofte flere landskabstyper. Karakteristisk for mange er kyst-, klit- og hedelandskaber, ikke mindst skydeområderne, hvor de åbne landskaber bruges som nedslags- og målområder. En meget stor del udgøres af egentlige kulturlandskaber, særligt åbne områder, der er udviklet igennem agerbrug og skovdrift, hvoraf store dele er skabt igennem målrettet klittilplantning eller egentlige skovbrugsformål, men hvor der også er væsentlige militære interesser, f.eks. i form af uddannelse i kamp i lukket terræn. En række arealer, særligt øvelsesarealerne, er præget af landskaber, der kan karakteriseres som ”halvåbne”, dvs. åbne arealer med spredt og ofte gruppevis bevoksning. Denne struktur er i mange tilfælde et produkt af en målsætning om at kunne tilrettelægge øvelser, så der skabes mulighed for kombineret skjul og fremrykning i samme område. Det halvåbne landskab er ligeledes et resultat af et åbent landskab, der er

under naturlig tilgroning. De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder.

Det er på dette grundlag hensigtsmæssigt at udvikle tre typer af landskaber: Det åbne, det halvåbne (kratlandskab) og det lukkede (skovbevokset) - styret overordnet af en række vektorer, hvoraf de militære målsætninger og hensynet til naturbeskyttelse vægtes højest, og hvor publikumshensyn inddrages i størst muligt omfang. Med denne grundstruktur kan udviklingen af det enkelte areal systematiseres i arealudviklingstyper, der for de åbne og halvåbne områder betegnes naturudviklingstyper og for de lukkede (skovbevoksede) områder betegnes skovudviklingstyper. Opdelingen bygger ikke på en fordring om, at "natur" og "skov" anskues adskilt, men på at der i dansk skovbrug de sidste 10 år er udviklet et koncept for skovudviklingstyper, som er institutionaliseret og bredt anerkendt. Beskrivelsen af naturudviklingstyper skal ses som en parallel hertil dækkende ikke-bevoksede og delvist bevoksede områder, således at ethvert areal som udgangspunkt pålægges en arealudviklingstype. Skovudviklingstyper vil typisk dække skovbevoksede arealer, mens naturudviklingstyper vil dække øvrige arealer (undtaget bebyggede områder, baneanlæg, veje etc.), hvoraf en stor del er pålagt administrative reguleringer efter naturbeskyttelses- og miljømålslovgivningen, mens visse arealer er ubeskyttede. Der er høj grad af interaktion imellem typerne. Grundlæggende er mange såvel bruger- som naturbeskyttelsesinteresser tilknyttet overgangszonen fra et areal til et andet, og ud fra visionen om en integreret og holistisk arealforvaltning skal skovudviklingstyperne og naturudviklingstyperne ses i meget tæt sammenhæng. Den eneste årsag til, at der her sondres er, at skovudviklingstyperne er et defineret og anerkendt koncept til udvikling af naturindhold på skovbevoksede områder, hvorimod naturudviklingstype-begrebet først for nyligt er formuleret.

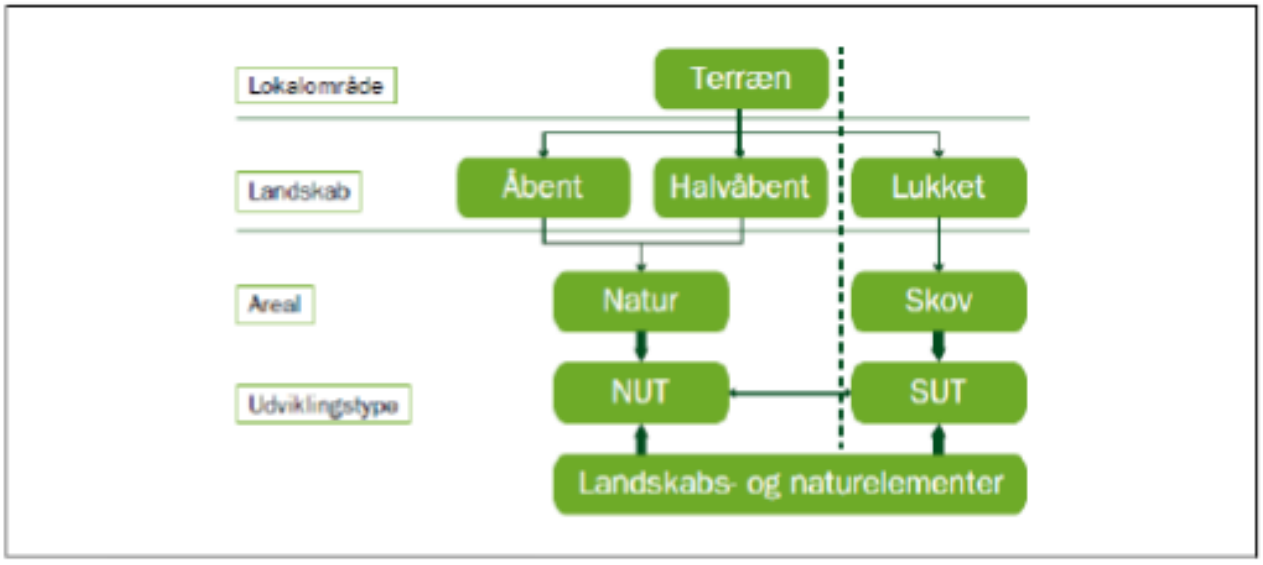

Figur 9-1: Diagram over flowet fra landskab over areal til arealudviklingstype. Den lodrette stiplede linje indikerer den administrative opdeling i planlægning for skov (skovudviklingstyper) og natur (naturudviklingstyper), men samtidig at skov og natur ud fra en biodiversitetssynsvinkel ikke kan adskilles. Den vandrette pil nederst tilkendegiver muligheden for, at der med naturudviklingstyper på sigt kan udvikles arealer og landskaber, der er lukkede, og tilsvarende at der med skovudviklingstyper kan udvikles halvåbne arealer og landskaber. Landskabs- og naturelementer er mindre enheder, men fortsat vigtige for den samlede funktionalitet.

Strukturen i form af landskabstyper og natur- og skovudviklingstyperne er skitseret på Figur 9-1, hvor det fremgår, at arealudviklingstyperne kan henføres til enten et åbent eller et halvåbent landskab. Med dette kan der foretages en systematisering, idet det åbne og halvåbne landskab grundlæggende kan defineres og derefter parres med de forskellige naturudviklingstyper, mens skovudviklingstyperne vil høre sammen med det lukkede landskab.

9.1.1 LANDSKABSTYPER

De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder. Mindre arealer, der er bevokset med træer, f.eks. hegn, krat og remiser, er at opfatte som landskabs- og naturelementer. Det samme gælder søer og vandløb.

Landskabstyper skal have en sammenhængskraft og en vis individuel størrelse. Samtidig bør de ud fra en naturmæssig vurdering planlægges, så de giver harmoni, det vil sige, at den halvåbne type sikrer overgangen fra åben til lukket, selvom der kan være militære brugsformål, der tilsiger en mere brat overgang fra tæt bevoksning (skjul) til helt åbent areal (ildterræn).

Landskabstyper skal ydermere ses i en topografisk kontekst. Topografien skaber i sig selv et landskab, og bevoksningsgraden skal afstemmes med topografiske forhold, herunder såvel æstetik, udsigtsforhold, kystnærhed mv. som militære fordringer i forhold til dækning og udsyn, hvor topografien i sig selv er en afgørende faktor.

Et vigtigt forhold er landskabstypernes funktionalitet i forhold til opretholdelse og styrkelse af biodiversitet. I denne sammenhæng skal der lægges vægt på såvel et højt naturindhold i form af stabile naturtyper og levesteder som på landskabets strukturelle sammenhængskraft, der skal sikre plante- og dyresamfundenes naturlige spredning og genetiske udveksling.

ÅBENT LANDSKAB

Et yderpunkt i forhold til bevoksningsgrad er landskabet helt uden træbevoksning. Dette er kendetegnende for en stor del af de landskaber og naturtyper, der findes på Forsvarsministeriets arealer, f.eks. de store klit- og hedeområder på Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn og eng- og strandengsarealer på en række kystnære skydeområder. Naturmålsætningen for disse arealer vil som udgangspunkt være at sikre det helt åbne landskab, men de militære interesser kan fordre en vis grad af f.eks. gruppevis bevoksning. Den naturlige udvikling er, at sådanne områder på sigt gror til, og der vil kræves en konstant plejeindsats for at hindre denne naturlige proces. De relevante behandlingsmodeller vil typisk være rydning, slåning, afbrænding eller afgræsning, hvormed man vil kunne bevare det åbne landskab.

En variation af det åbne landskab er landskabet med enkeltstående træer eller enkelte indslag af grupper af træer, f.eks. en lille lund, et krat eller et levende hegn. Sådanne strukturer medfører ikke en grad af halvåbenhed, men skal ses som naturelementer i det åbne landskab.

HALVÅBENT LANDSKAB

Det halvåbne landskab kan have en karakter af jævnt spredt bevoksning – typisk i tilfælde, hvor der sker en naturlig indvandring af træer gennem frøspredning. Tætheden af træer vil her typisk være størst tæt på frøkilden. Den spredte bevoksning kan også opstå ved bevidst pleje, så der ved rydning og slåning

efterlades enkelttræer med en nogenlunde konstant afstand. Graden af åbenhed kan f.eks. angives ved en bevoksningskvotient.

Mere typisk er det dog, at det halvåbne landskab har en gruppevis bevoksning af træer, enten som produkt af, at klynger af træer udvikler sig i læ af hinanden, eller i kraft af topografi og små variationer i jordbunds- og hydrologiforhold. Den gruppevise struktur kan skabes aktivt ved jordbearbejdning og plantning og i er mange tilfælde en ideel struktur i forhold til militære øvelsesaktiviteter.

Det åbne og det halvåbne landskab udvikles gennem etablering af naturudviklingstyperne, se i afsnit 9.1.2.

LUKKET LANDSKAB

Det lukkede landskab er i denne sammenhæng synonym med skov, men der findes mange skovstrukturer og grader af lukkethed. Også skoven kan være jævnt eller gruppevis bevokset, og lukketheden skal ses vertikalt, hvor et tætsluttende kronedække giver en åben og artsfattig karakter i skovbunden, mens stort lysindfald vil sikre et mere udbredt bunddække og et lukket skovbundsbillede.

Blandt de egentlige skovudviklingstyper vil græsningsskoven være åben. Det samme gælder skovengen, som rettelig er en naturudviklingstype, snarere end en skovudviklingstype, men som traditionelt medregnes til skovudviklingstyperne.

Skovudviklingstyperne er strukturmæssigt meget varierede, og der vil i de fleste kunne findes delarealer, der har en meget lukket karakter. Det vil dog oftest være typer med lystræarter som hovedtræart, der giver den tætteste underskov, f.eks. egedominerede skove. Den urørte skov vil også skabe en tæt underskov og et kaotisk skovbillede. Det lukkede landskab udvikles gennem etablering af skovudviklingstyperne, se afsnit 9.1.3.

9.1.2 NATURUDVIKLINGSTYPER

På Forsvarsministeriets arealer udgør hede, overdrev, eng, mose og slette tilsammen en meget stor del af det samlede areal. Der er på dette grundlag foretaget en systematisering, der har resulteret i syv naturudviklingstyper: ”Kysthede”, ”Indlandshede”, ”Overdrev”, ”Eng”, ”Mose”, ”Strand” og ”Slette”.

9.1.3 SKOVUDVIKLINGSTYPER

Skovudviklingstyper beskriver på grundlag af kortlægning af dyrkningsvilkår på en given lokalitet den bevoksningstype, der ønskes på lang sigt og er således Forsvarsministeriets redskab til at gennemføre den skovpolitik, der er fastlagt. Skovudviklingstypen omfatter desuden en vurdering af muligheden for produktion samt en beskrivelse af de naturmæssige, kulturhistoriske og rekreative udviklingsmål for skovtypen. Skovens biologiske diversitet med fokus på at fremme den lysåbne skov og med løbende konvertering til løvskov prioriteres højt.

9.2 Modeller

Mange aktiviteter går igen fra areal til areal og i øvrigt fra terræn til terræn. Det er derfor hensigtsmæssigt at samle de overordnede beskrivelser af identiske typer af aktiviteter, også kaldet ”modeller”. Samlet fungerer modellerne således som en værktøjskasse for beskrivelsen af de konkrete aktiviteter, der fremgår af det følgende afsnit, og som henfører aktivitetstyperne til de enkelte delarealer. Det er i nogle tilfælde tilstrækkeligt alene at henvise til en model, men i de fleste tilfælde suppleres med en yderligere beskrivelse af aktiviteten på den konkrete lokalitet. I en række tilfælde er tiltagene på det enkelte areal dog så individuelle, at det ikke er fundet hensigtsmæssigt at udarbejde en egentlig model. Her vil aktiviteten beskrives specifikt - i visse tilfælde med reference til en separat projektbeskrivelse.

Forsvarsministeriet har vedtaget en række generelle retningslinjer for arealdrift og –pleje, formuleret som bestemmelser. Materialet er retningsgivende for de opstillede aktivitetsmodeller, og en række af bestemmelsernes forskrifter er overført til modellerne og ligeledes til de generelle regelsæt, der er opstillet for Hyby Fælled Øvelsesplads. For yderligere oplysninger henvises til de enkelte bestemmelser:

- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drifts- og plejeplaner..
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drift og pleje af skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drift og pleje af lysåbne natur- og landbrugsarealer samt bevoksede arealer.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for bevarelse og pleje af fortidsminder og andre kulturspor.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for vildtpleje, jagt, regulering og fiskeri.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for offentlighedens rekreative anvendelse af Forsvarets arealer.

En beskrivelse af de modeller, der tages i anvendelse på Hyby Fælled Øvelsesplads, er gennemgået detaljeret nedenfor. Det drejer sig om modeller, der beskriver rydninger og slåninger af lysåben natur, kultivering, pleje af bevoksninger, hydrologi, bekæmpelse af invasive plantearter, hensyn til publikum og

hensyn til særligt beskyttelseskrævende dyrearter. Beskrivelsen af modellerne foretages på et overordnet niveau. Den konkrete lokale anvendelse af modellerne på Hyby Fælled Øvelsesplads er beskrevet i kapitel 7.

En række aktiviteter kan kræve myndighedstilladelse forud for gennemførelse. Hovedreglen er, at ethvert tiltag, der ikke regelmæssigt og igennem en årrække lovligt har været gennemført på et areal, kræver enten anmeldelse til eller tilladelse hos myndighederne. Emnet er uddybet under beskrivelsen af de enkelte aktivitetsmodeller.

Model 1. Rydning

Rydning kan iværksættes på alle lysåbne naturtyper, der er tilgroet eller er under tilgroning med træagtig opvækst mindre end ca. 10 cm (diameter). Særligt slette, græsland og mose og mange landskabselementer som f.eks. fortidsminder plejes ved rydning. Fældning af plantede skovbevoksninger med efterfølgende konvertering til lysåbne naturtyper betragtes i denne forbindelse også som rydning.

Rydningens gennemførelse afhænger af tilgroningens karakter. Hvor tilgroningen er massiv, vil der være behov for en relativt omfattende førstegangspleje, der kan muliggøre efterfølgende løbende vedligeholdelse ved eksempelvis slåning, afgræsning eller –brænding. Tiltagene kan udføres såvel motormanuelt som maskinelt afhængig af situationen. Rydningen kan gennemføres som en total rydning, hvor i princippet al opvækst nedskæres og fjernes. Af hensyn til blandt andet militæranvendelse, landskabsæstetik samt større dyr og fugle kan rydningen undertiden gennemføres som en delvis rydning, hvor der efterlades enkelte eller grupper af træer og buske. Rydningens ønskede karakter indgår for de enkelte rydningsprojekter i aktivitetsbeskrivelserne. På beskyttede naturarealer skal det nedskårne materiale fjernes fra arealerne, hvis dette er muligt.

Som hovedregel gælder for alle ubefæstede arealer i landzone en rydningspligt (undtaget blandt andet fredskovspligtige arealer), der omfatter både traditionelle landbrugsarealer samt halvkulturarealer som f.eks. eng og hede (Bekendtgørelse nr. 460 af 13. juni 2005). På disse arealer må der ikke forekomme opvækst af træer og buske ældre end 5 år regnet fra 2004. Lavtvoksende dværgbuske på hedearealer (f.eks. hedelyng og revling) betragtes ikke som opvækst.

Rydning medfører oftest en ændring af naturtilstanden og må på beskyttede naturarealer som udgangspunkt ikke udføres uden dispensation fra den relevante myndighed. For fredskovspligtige arealer kan der også kræves dispensation, hvis ikke skovlovens generelle muligheder for etablering af nye åbne naturarealer kan finde anvendelse.

Model 2. Ekstensiv slåning

Slåning er velegnet til vedligeholdende pleje på hede, slette og strandeng samt brandbælter, hvor eventuel

træagtig opvækst er mindre end ca. 1 cm (diameter). Slåning gør i en række tilfælde øvelsesaktiviteter lettere at gennemføre og kan endvidere anvendes som forberedelse til afbrænding og lette styringen heraf.

Slåning foretages maskinelt. Ved slåning af græsarealer og lignende skal der sigtes mod en mosaikstruktur, hvor slåede og ikke-slåede arealer indgår. Slåningerne kan f.eks. ske i mindre områder på 50 x 100 meter. Risikoen for at dræbe vildt skal minimeres, f.eks. ved forudgående bortskræmning eller langsom fremkørehastighed, og større græsarealer slås cirkulært fra markcentrum mod kanten. Afslået lyng skal fjernes fra arealerne og det tilstræbes ligeledes, at afslået græs bortskaffes. En variant af slåning er høslæt, hvor afslået græs tørres eller wrappes til bortkørsel og anvendelse som foder eller brændsel, afhængig af kvalitet og efterspørgsel.

Græsarealer kan med fordel slås minimum en gang årligt, hvorimod slåning af hede skal ske mindre hyppigt med henblik på en rotation, hvor det enkelte areal ved slåning eller andre plejemetoder ikke forynges hyppigere end cirka hvert 10. år. Slåning på hedearealer skal betragtes i sammenhæng med afskrælning af lyngtørven (morlaget), der fjerner mange næringsstoffer, der er den væsentligste trussel mod hedens eksistens.

Af hensyn til dyrelivet må slåning kun gennemføres i perioden 15/7 – 15/4. På arealer, hvor vegetationen holdes kortklippet gennem hele perioden, må slåning dog gennemføres hele året. For lyngarealer er det bedste tidspunkt i februar og marts måned. Andre tidspunkter for slåning kan der være aktuelle i forbindelse med bekæmpelse af invasive arter.

Førstegangsslåninger vil umiddelbart kræve dispensation i relation til naturbeskyttelsesloven på beskyttede naturtyper.

Model 3. Opsamling af afslået materiale

Opsamling af afslået materiale gennemføres for at fjerne flest mulige næringsstoffer. På den måde bidrager det på næringsfattige naturtyper til opretholdelse af de ønskede vækstbetingelser.

Opsamling af afslået materiale kan gennemføres både på arealer, hvor der er foretaget slåning og på arealer, hvor der foretages slåning/knusning. Opsamling udføres så mindst 90 % af det afslåede materiale fjernes. Opsamling skal ske enten i samme arbejdsgang som slåning eller senest 1 uge efter slåningen. Disse kvalitetskrav skal være overholdt for minimum 80 % af arealet. Afvigelser må ikke være samlet et sted, men skal være jævnt fordelt over hele terrænet. Det afslåede materiale skal presses i baller og deponeres ved kørefast vej, eller det kan deponeres i løs form ved kørefast vej efter nærmere anvisning. Hvilke muligheder der anvendes er afhængig af terræn, type af materiale, afsætningsmuligheder og fremkomsten af nye anvendelsesmuligheder.

Model 4. Afbrænding

Afbrænding er den foretrukne plejemetode på hedearealer, men kan også anvendes på græslandsarealer, hvor afgræsning og slåning ikke kan foretages rationelt. Afbrænding skal foregå i så små og mosaiske enheder som praktisk muligt og bedst i rotation, hvor det enkelte areal ikke forynges hyppigere end cirka hvert 10. år. I medvindsafbrænding vil større buske og træer overleve, mens modvindsafbrænding vil kunne fjerne mere omfattende busk- og træbevoksning. Eventuel bevoksning af spredte ener beskyttes under afbrænding. Afbrænding må udføres i perioden 1/9 til 31/3.

Førstegangsafbrændinger er at betragte som dispensationskrævende foranstaltninger i relation til naturbeskyttelsesloven. Hvor større afbrændinger hidtil har fundet sted med en vis regelmæssighed kan afbrændingerne dog opfattes som en ikke- dispensationskrævende fortsættelse af hidtidig drift.

Model 5. Beplantningspleje

Levende hegn og beplantninger skal løbende plejes, så de bevares lysåbne med mulighed for udvikling af dækningsgivende buske og en rig bundflora. I levende hegn, krat og beplantninger skal gamle og døende træer bevares. Fremtidens gamle træer skal udvikles gennem en målrettet hugst, der skaber plads til udvikling af kroner og rodnet på udvalgte træer/grupper af træer.

Eksisterende dødt ved i form af stående og væltede døde træer efterlades. Hule træer, nedfaldne grene og kvasbunker fjernes ikke, og i områder uden tilstrækkelig forekomst af dødt ved gennemføres en aktiv indsats for at skabe såvel stående som liggende dødt ved. Mangel på rede-, raste- og opholdssteder bør på

kort sigt aktiv afhjælpes gennem opsætning af redekasser eller til eksempelvis småfugle, ugler, tårnfalk og flagermus.

Nye beplantninger må som udgangspunkt alene etableres på arealer, der ikke er beskyttet efter naturbeskyttelsesloven. Ved etablering må alene anvendes hjemmehørende, lokalitetstilpassede træer og buske. Langs levende hegn og beplantninger skal der findes/ anlægges en udyrket fodpose af græs og urter.

Model 6. Skovudviklingstype 23: Eg med skovfyr og lærk

Beskrivelse: Skovudviklingstypen indeholder et varieret skovbillede med rupper eller større flader af eg kombineret med nåletræer i forskellige aldre og med en veludviklet underetage af diverse buskarter. Træartssammensætningen anses for velegnet under de særligt udfordrende jordbundsforhold med lav vand- og næringsstofforsyning samt forekomst af rodhæmmende allag (lokalitetstype 11m). Skovudviklingstypen hører typisk til på de sandede dele af bakkeøerne, de sandede dele af morænelandskabet i Djursland, Himmerland og Vendsyssel samt på mere beskyttede klitlokaliteter. Den vil forekomme på magre jorde med lav næringsstofforsyning og lav vandholdende evne. Skovudviklingstypen kan sandsynligvis forbedre jordbundstilstanden på jorde med tykke morlag og kraftig podsoldannelse eventuelt med cementeret al-lag.

Militære udviklingsmål: Typen rummer gode muligheder for skjul og sløring også i vinterhalvåret.

Biologiske udviklingsmål: Skovudviklingstypen har en dominans af hjemmehørende lystræarter, hvilket på den magre til mellemgode jordbund giver mulighed for florarepræsentanter for både mor, let muld, egekrat og gammel nåleskov. Lystræerne giver mulighed for udvikling af en underskov af buskarter (tørst, røn, asp m.fl.). Både til skovfyr og eg er der tilknyttet mange arter.

Rekreative udviklingsmål: Skovudviklingstypen eg med skovfyr og lærk er lysåben. Den indeholder træarter i forskellige aldre, buske, vilde blomster, svampe samt et rigt og varieret dyreliv. Med sin blanding af løvtræer og nåletræer vil der på alle tider af året være muligheder for rige naturoplevelser.

Model 7. Skovudviklingstype 94: Urørt skov

Beskrivelse: Forsvaret definerer urørt skov som skovområder, der friholdes for drifts- og plejemæssige aktiviteter fra et nærmere angivet tidspunkt. Et væsentligt argument for at udlægge urørt skov er at skabe gode og realistiske rammer for den militære uddannelse. Det betyder, at øvelsesaktiviteter uhindret kan finde sted, ligesom der fremover gennemføres de indgreb i de urørte skovområder der er nødvendige for at skovområderne kan udvikles til Forsvarets brug. Med tiden vil et urørt skovareal udvikle et urskovslignende præg med en strukturmæssig mangfoldighed, herunder væltede og døde træer samt træer af forskellig art og aldre i varierende grupperinger. I den urørte skov vil den naturlige vandbalance desuden blive genskabt, i den udstrækning, den har været påvirket gennem dræning mv. Dette vil yderligere bidrage til

mangfoldigheden af strukturer. Der findes ingen urskove i Danmark – forstået som skove, der aldrig har været underlagt menneskets indgreb. Der er dog nogle få eksempler på skove, der har været urørte i en længere periode. I princippet kan enhver skov – kulturskov eller naturskov – lægges ud som urørt. Derfor findes der også en lang række tidligere drevne skove, som har været udlagt til urørt skov i en kortere årrække. Ved udlægning af arealer til urørt skov foretrækkes arealer med i forvejen store naturudviklingsmål fortrinsvis løvskovsarealer med lang kontinuitet, gamle bevoksninger

af hjemmehørende træarter og arealer med naturlig hydrologi i en større sammenhængende arealstruktur, der gerne har fysisk sammenhæng med eksisterende naturområder. Bræmmer langs vådområder (søer og vandløb) udlægges generelt til urørt skov. I tilfælde af at der kun findes begrænsede arealer af den

pågældende bevoksningstype kan anvendes andre udlægningskriterier, hvilket i særdeleshed gør sig gældende på flere jyske terræner med betydelig nåletræsdominans.

Militære udviklingsmål: Den urørte skov giver et kaotisk og til tider jungleagtigt skovbillede, der vil give naturlige skjule- og sløringsmuligheder kombineret med udfordringer ved bevægelse og fremrykning.

Biologiske udviklingsmål: Skovudviklingstypen giver de økologiske processer i skovøkosystemet fri. Således skabes der med tiden en række af de habitater, der er under pres i de dyrkede skove. Herved får de urørte skove en stor betydning for sikring af biodiversitet. Med tiden vil der opbygges et højt niveau af dødt ved (stående og liggende) med potentiale for såvel hulrugende dyr som for insekter og svampe. Udvikling af urørt skov på lysåbne skovtyper kan medføre dårligere vilkår for bundvegetationen, hvilket må afvejes i forbindelse med planlægningen.

Rekreative udviklingsmål: Skovudviklingstypen får med tiden et "rodet", urskovslignende præg og bidrager således afgørende til naturformidling i et ellers velordnet og styret kulturlandskab. Den giver mulighed for at opleve en række sjældne dyr og planter.

Model 8. Habitattrægrupper og habitattræer - biodiversitet i veterantræer og dødt ved

Omkring en tredjedel af skovenes flercellede organismer er tilknyttet veterantræer og dødt ved, der huser helt særlige samfund af svampe, insekter, fugle, flagermus, laver og mosser. Urørte løvskove rummer 75 – 150 m3 dødt ved/ha, men gennemsnittet i de danske skove er < 5 m3/ha. Skovdriften i Forsvarets skove skal sikre eksistensen af store og gamle veterantræer. Eksisterende dødt ved efterlades til naturligt henfald og i skovområder, hvor dødt ved ikke forekommer i tilstrækkelig mængde gennemføres en aktiv indsats for at skabe såvel stående som liggende dødt ved. Veterantræer såvel som dødt ved sikres ved hjælp af udlægning af urørt skov og udlægning af habitattrægrupper og –træer i øvrige skovtyper, samt ved aktivt af skabe dødt ved.

Habitattrægrupper:

Udlægning af såkaldt habitattrægrupper er et redskab til aktivt at sikre en hensigtsmæssig kombination af naturbeskyttelse og skovdrift. De gamle, henfaldende og døde træer styrker biodiversitet, og i kraft af den gruppevise placering gøres tiltaget så rationelt som muligt i forhold til produktion. Habitattrægrupper udlægges og etableres efter følgende anvisning:

· Omfang og placering af habitattrægrupper varierer fra terræn til terræn, men udlægningen skal svare til følgende minimum: For hver ca. 3 ha løv-/nåletræsbevoksning udvælges én habitattrægruppe på min. 0,2 ha.

· Habitattrægrupper udvælges i alle skovudviklingstyper med undtagelse af skovaturudviklingstype 94: Urørt skov.

· Markante arealer med naturlig fysisk afgrænsning foretrækkes. Habitattrægrupper afmærkes på grundkortet. Af sikkerhedshensyn placeres habitattrægrupper ikke i umiddelbar nærhed af offentlige veje, men

gerne i visuel afstand til fremme af oplevelsesværdi.

· I nåletræsbevoksninger inddrages om muligt forekommende løvtræer i habitattrægrupper eksempelvis i

forbindelse med ydre og indre bryn.

· Indenfor yngre habitattrægrupper fremmes udvikling af bredkronede veterantræer. Tyndingstræer efterlades som liggende og eller stående dødt ved.

· Habitattrægrupper udvælges i yngre bevoksninger og senest ved en bevoksningsalder på 50 år.

· Fra bevoksningsalder på 50 år frembringes aktivt dødt ved svarende til min. 3 døde stående træer/habitattrægruppe og min. 3 døde liggende træer/habitattrægrupper. Øvrige træer henlades til naturlig død og forfald. Til stadighed sikres både liggende og stående dødt ved i habitattrægrupperne.

· Habitattrægrupper sikres ved aktive indgreb i form af ringning, fældning, sprængning, væltning eller anden metode, der kan sikre stående og liggende dødt ved. Der må ikke fjernes ved fra områder med habitattrægrupper.

Habitattræer:

Enkeltstående habitattræer i form af døde eller hule træer, træer med revner, sprækker, rådne partier, grov og tyk bark skånes også udenfor habitattrægrupper. habitattræer udgør om muligt udgangspunkt for placering af habitattrægrupper.

Model 9. Hydrologi, udgravning og oprensning

En vigtig type af modeller er imidlertid metoder til at sikre, genskabe og etablere akvatiske levesteder, hvad enten der er tale om egentlige søer eller vandhuller. Bevarelse og genskabelse af naturlige hydrologiske forhold, hvor disse gennem dræning er blevet forandret, er væsentlige elementer i Forsvarsministeriets naturforvaltning.

Gennem aktiv lukning af grøfter eller dræn reetableres våde områder, hvor det vil understøtte væsentlige naturbeskyttelsesmæssige formål, eksempelvis ved genskabelse af mose- og sumpområder, søer mv. samt for at forhindre nedbrydning af tørvelag (mindskning af CO2-frigivelse og okkerforurening).

Eksisterende grøfter opretholdes dog, hvor den militære anvendelse, lovgivningsmæssige forpligtelser i forhold til eksempelvis naboer, hensyn til veje/transportlinjer eller landskabelige, friluftsmæssige, kulturhistoriske eller biodiversitetsmæssige grunde taler herfor. Hvor grøftning opretholdes, sikres minimal påvirkning af det omkringliggende areal.

Alle indgreb, der ændrer hydrologiske forhold, vil som udgangspunkt kræve tilladelse efter naturbeskyttelsesloven og/eller planloven og/eller skovloven. I forbindelse hermed vil der blive opstillet særlige betingelser for fremgangsmåde.

Egentlig udgravning og oprensning af vandområder har til formål at skabe eller genskabe mindre søer og vandhuller af hensyn til især vandlevende dyrearter, f.eks. padder. En væsentlig funktion er at skabe sammenhæng i landskabet samt sikre trædesten og forbindelseslinjer for arter med begrænset spredningsmobilitet.

Pleje af vandhuller må alene gennemføres i perioden 1. august til 31. marts. Her skal man dog være opmærksom på regionale forskelle i paddefaunaen og dennes forskellige yngleperioder.

Model 10. Invasive arter

Invasive arter udgør en væsentlig trussel for en række af de naturtyper og arter, der findes på Forsvarsministeriets terræner. Invasive arter er plante- eller dyrearter, der ved menneskets direkte eller indirekte hjælp er flyttet fra én del af verden til en anden og her påvirker biodiversiteten negativt.

Modellen opstilles som redskaber til forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter for at værne hjemmehørende og beskyttelseskrævende arter og naturtyper samt øvrige driftsmålsætninger på Forsvarsministeriets terræner mod negative effekter af invasive arter og for at modvirke, at terrænerne udgør udviklings- og spredningssteder for invasive arter.

Der er 20 terrestriske og 4 akvatiske plantearter, der er registreret som invasive arter i Danmark. Hertil kommer et mindre antal arter, som forekommer i Danmark i forholdsvis begrænset antal, men som vurderes at kunne optræde invasivt på sigt. Der er store regionale forskelle på de invasive arters udbredelse, hyppighed, spredningspotentiale og skadevirkning. På Forsvarsministeriets arealer er der særlig fokus på følgende arter: rynket rose, bjergfyr, kæmpe-bjørneklo, japansk pileurt/kæmpe-pileurt og glansbladet hæg.

Alle invasive plantearter bekæmpes igennem en række af de ovenstående modeller, såsom rydning, slåning, afgræsning og afbrænding. I visse tilfælde er opgravning/-rykning praktisk overkommeligt. Kæmpe-bjørneklo kan bekæmpes kemisk under særlige forudsætninger, men ellers ved rodstikning, skærmkapning, slåning og afbrænding. Bekæmpelsesmetoden afhænger af antallet af individer i bestanden, hvilket stadie bestanden befinder sig i, samt dens voksested.

Model 11. Artsbeskyttelse

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet nedenstående retningslinjer, for så vidt angår aktiviteternes tidsmæssige gennemførsel:

Aktivitet	JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Skovning, flisning, knusning												
Fældning af træer som potentielt er redetræer for kolonirugende fugle												
Fældning af træer som potentielt er redetræer for rovfugle og ugler												
Fældning hule træer og træer med spættehuller												
Fældning af træer som potentielt er redetræer for ørne, sort stork eller rød glente												
Aktiviteter, der kan ødelægge områder med digesvalereder												
Afbrænding af hede												
Slåning og rydning af hede												
Slåning af græsarealer 1. gang												
Oprensning vandhuller												

Signatur	Forklaring
	Aktiviteten må ikke gennemføres
	Aktiviteten bør ikke gennemføres
	Aktiviteten kan gennemføres

Figur 9-2: Aktivitetstypernes tilladte gennemførselsperioder (FBE, 2011).

Model 12. Publikumshensyn

Forsvarsministeriets arealer vil normalt være åbne for publikum efter de retningslinjer, der fremgår af ordensreglementet (placeret ved indfaldsveje til terrænet), når der ikke foregår militær aktivitet på arealerne (typisk helligdage, weekender og aftener). Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for publikum af sikkerhedsmæssige hensyn, eksempelvis fare for udetoneret, sprængfarlig ammunition i området.

For at udvikle mulighederne for den offentlige rekreative brug af arealerne arbejder Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse målrettet på at etablere og vedligeholde samarbejder med relevante interesseorganisationer.

De arealer, der ikke permanent er afspærrede, vil være åbne for publikums færdsel på befæstede veje, når disse ikke anvendes til uddannelses- og øvelsesformål. På arealer, der er åbne for offentligheden, vil det som udgangspunkt også være muligt at cykle eller ride. Ordensreglementerne vil indeholde beskrivelser af, hvorledes cyklister og ryttere kan anvende arealerne. Der kan udlægges særlige ridestier.

Gennemførelse af organiserede aktiviteter kræver forudgående tilladelse fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse. I vurderingen af, om et arrangement kan gennemføres, lader Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse indgå lokale hensyn til naboer, naturbeskyttelse mv. For særlige aktiviteter kan Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse af praktiske hensyn udarbejde en kvote for, hvor mange arrangementer, der årligt kan gennemføres.

På de arealer, der er omfattet af en drifts- og plejeplan, og hvortil offentligheden har adgang, skal der gennemføres formidling af natur-, kultur- og friluftsinteresser målrettet det omkringliggende samfund. Formidlingen skal ske i samarbejde med lokale offentlige og private aktører.

Drifts- og plejeplanerne er centrale redskaber i formidlingen, og disse skal derfor fremstå informative og være let tilgængelige. Drifts- og plejeplaner og tilhørende formidling udgives i et godkendt layout. I forbindelse med udarbejdelse og revision af drifts- og plejeplaner udgives en vandretursfolder, der skal være tilgængelig på såvel papirform som i en elektronisk udgave på Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses hjemmeside. Ved indfaldsveje og stier til terrænet opsættes informationsstandere, hvor blandt andet vandretursfoldere samt yderligere information er tilgængelig. På arealer, der helt eller i store dele er permanent lukket for offentlighedens adgang, gennemføres guidede ture.

9.3 Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelses-terræner.

Retningslinjerne er fastlagt af Skov- og Naturstyrelsen i 1990'erne i relation til naturbeskyttelseslovens § 3, og er her bearbejdet i medfør af kommunalreform og ændret jagtadministration.

Store dele af militærets skyde- og øvelsesterræner er tidligere landbrugsarealer. Ved overgangen til militære øvelsesområder ekstensiveres landbrugsdriften enten kraftigt eller ophører helt, hvilket ofte muliggør forskellige beskyttede naturtypers opståen. Imidlertid hindrer dette ikke fortsat gennemførelse af de militære aktiviteter, som er områdernes hovedformål.

Som efter de hidtil gældende regler er naturbeskyttelseslovens § 3 nemlig ikke til hinder for en fortsættelse af de beskyttede arealers hidtidige benyttelse. Dette gælder også militærets hidtidige benyttelse af arealer og anlæg mv.

Såfremt Forsvarsministeriet ejer, erhverver eller lejer arealer, som ikke hidtil har været anvendt til øvelsesformål, vil en overgang til øvelsesformål, der medfører ændringer i tilstanden, derimod kræve tilladelse. En væsentlig intensivering af en hidtil militær benyttelse vil ligeledes kræve tilladelse fra den pågældende kommune, jf. lovens § 3 og § 65, stk. 3.

Militære aktiviteter

I tilfælde hvor et større areal anvendes til øvelsesformål (f.eks. Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn), vil forskellige dele af området kunne have forskellig benyttelsesintensitet. Vurderingen af, om en aktivitet kræver tilladelse efter lovens § 3, bør derfor ske på grundlag af intensiteten af det pågældende "delområdes" hidtidige anvendelse. Indenfor hvert "delområde" vil den hidtidige anvendelsesgrad kunne fortsætte.

F.eks. vil "delområder", hvor kørsel og lejlighedsvis bortslidning af vegetationen samt dozning, gravning og indgreb i vandløb har fundet sted, fortsat kunne benyttes på denne måde. Dette omfatter også flytning af de enkelte aktiviteter indenfor delområdet, f.eks. flytning af spor efter bæltekøretøjer. Variationer i aktiviteten, f.eks. ændringer i koncentrationen af bæltespor indenfor de mest benyttede arealer, må anses som i overensstemmelse med hidtidig benyttelse, i hvert fald indenfor ret vide rammer. Derimod vil et sammenhængende areal, der f.eks. ikke hidtil har været anvendt til kørsel med bæltekøretøjer eller lejlighedsvise indgreb i vandløb, ikke uden tilladelse kunne anvendes på denne måde.

Opførelse af permanente anlæg kræver som udgangspunkt tilladelse, f.eks. bygninger, skydevolde og skydebaner. Mindre enkeltstående indretninger (f.eks. "kulisser") af træ eller tilsvarende materiale, som let kan fjernes, kan dog etableres uden tilladelse.

Foranstaltninger, som bevirker, at et areal varigt glider ud af den pågældende naturtype-definition, kræver tilladelse. Dette gælder f.eks. tilplantning af heder eller dræning af vådområder.

Ikke militære aktiviteter

For ikke militære aktiviteter på øvelsesområder gælder de samme regler som for civile aktiviteter udenfor øvelsesterrænet. Dette indebærer bl.a., at anlæg af vildtagre på beskyttede naturtyper indenfor øvelsesterrænet kræver tilladelse efter naturbeskyttelsesloven.

Tvivlstilfælde

I tilfælde hvor militæret er i tvivl, om der kræves tilladelse til en aktivitet eller et anlæg, vil forespørgselsordningen i § 8 i Bekendtgørelse nr. 1172 af 20. november 2006 om beskyttede naturtyper kunne anvendes. Det vil sige, at militæret kan rette henvendelse til den relevante kommune, som inden 4 uger skal besvare forespørgslen. Der henvises i denne forbindelse til Vejledning om naturbeskyttelsesloven (Skov- og Naturstyrelsen, 1993).

9.4 Ordensregler

Ordensreglement for offentlig adgang til det militære øvelsesterræn (Hyby Fælled).

Der er adgang til øvelsesterrænet fra solopgang til solnedgang, når der ikke er aktiviteter. Publikum skal respektere nedenfor anførte anvisninger:

- Det er ikke tillad at færdes ved de rødt markerede områder på kortet som bygninger, container, depoter og på skydebaner. Det er forbudt at færdes på styre-og bremsebanen, når skiltet på bommene er åbent med teksten "Adgang forbudt"
- Adgang til de øvrige del af det militære øvelsesterræn er tilladt, nrå der ikke gennemføres militære aktiviteter. Oplysning om øvelsesaktiviteter annonceres på internettet, se hppt://www.forsvaret.dk/tgr eller hppt://www2.forsvaret.dk/temaer/stoej-portal/ samt opslag herunder. Der kan dog forekomme ændringer, som ikke er annonceret, men skal respekteres. Ret evt. henvendelse til Ryes Kasserne på telefon 7282 6800.

Adgang til det militære øvelsesterræn er under forudsætning af

- at alle anvisninger fra militært personel efterkommes
- at der ikke opsamles militære effekter, herunder ammunition
- at hunde skal føres i snor
- at civile motorkøretøjer og knallert/scooter ikke anvendes
- at der vises hensyn til dyre- og planteliv
- at der ikke afbrækkes grene, opgraves planter eller plukkes blomster
- at der ikke bruges åben ild, og at tobaksrygning sker med omtanke
- at der ikke flyves med droner

Overtrædelse af ovenstående kan medføre politianmeldelse.

9.5 Kommentarer fra ekstern høring

9.6 Høringssvarene

9.7 Kortbilag

Kortbilag 1
Grundkort
Hyby Fælled
Øvelsesplads
234 ha, 2017

N

Egehavevej
Egehaven
Kirstinebjerg Skov
Nordre Kobbelvej
Bane Nord
Læsøvej
Krigergrav
Bane Syd
Skanse 2
Skanse 1
Ryes Kasserne
Skanse 3

Signatur:
- Nål
- Løv
- Eng
- Bygning
- Krat
- Mose
- Overdrev
- Vandhul med nummer
- Skrænt/klint/ strandbred
- Slette

Linjer:
- Vandløb/grøft
- Jord-/stendige
- Fredningsgrænse
- Vej
- Afdelingsgrænse

1 ha
300 m

AGLAJA 2017

Kortbilag 2
Aktivitetskort
Hyby Fælled
Øvelsesplads
234 ha, 2017

N

1 2 3 4 5 6 7 8

18 17 2 13 14 15 16 20 5-2 24 2-1 21 19 22 3 12 10 5 11 23 7 8 9

2-1 4-2 3-1 8-1, 8-2 5-2 4-1 1-3 1-1 1-4 5-3 6 1-5,2-3,7-1 1-6 2-3,7-2 2-2,7-3

Aktivitet

- Delvis rydning, ld 1-3, 1-4, 1-6
- Rydning, ld 1-1, 1-5
- Slåning, ld 2-1, 2-2, 2-3
- Afgræsning, ld 3-1
- Beplantning, ld 4-1
- Vandhulspleje, ld 5-1, 5-2
- Pleje af vandløb/grøfter, ld 5-4, 5-5
- Fortidsmindepleje, ld 7-1,7-2,7-3
- Opsætning af informations-stander, ld 8-1, samt sanering i skilte, ld 8-2

1 ha 300 m

AGLAJA 2017

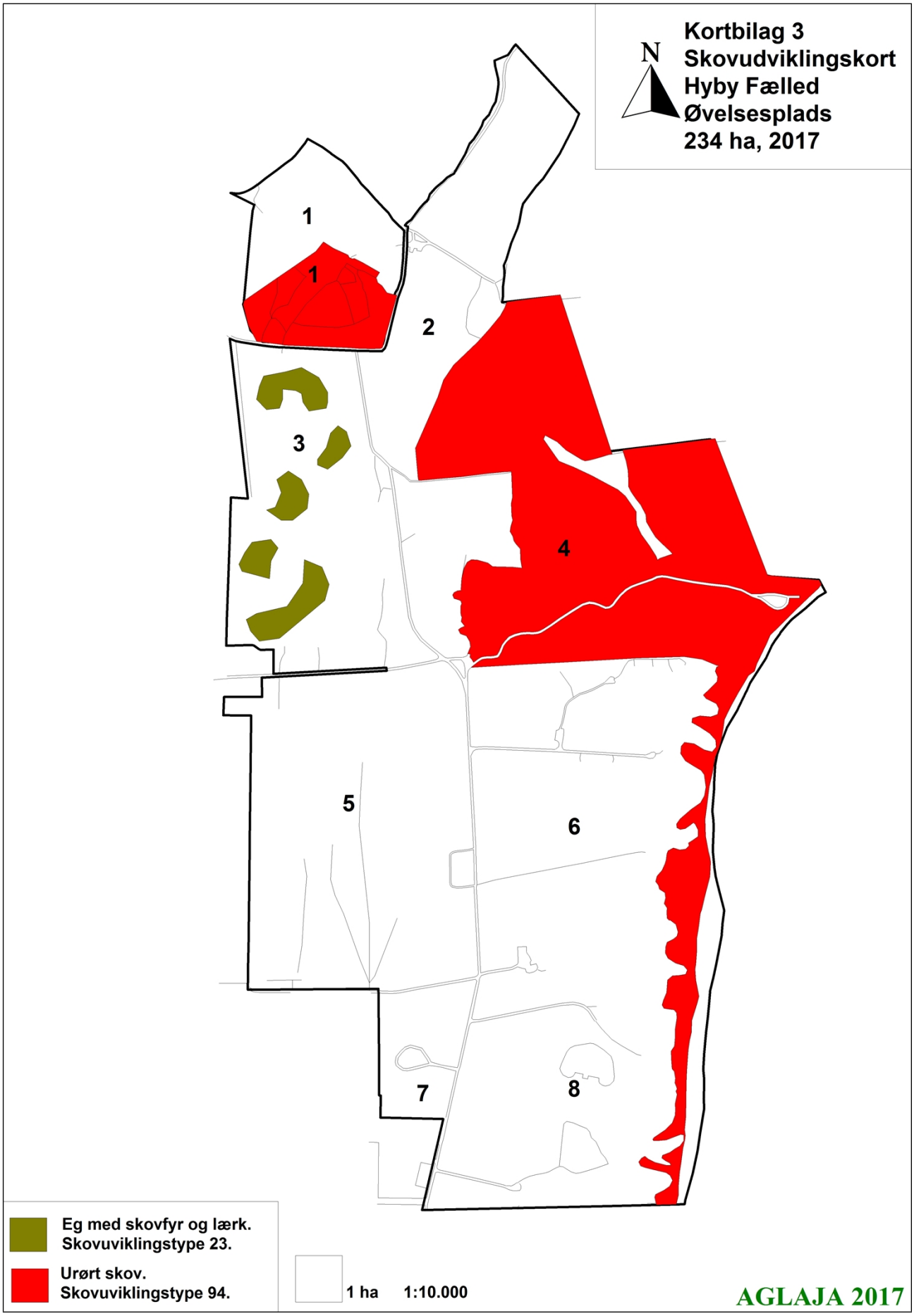
Kortbilag 3
Skovudviklingskort
Hyby Fælled
Øvelsesplads
234 ha, 2017
N
1
1
2
3
4
5
6
7
8
Eg med skovfyr og lærk.
Skovuviklingstype 23.
Urørt skov.
Skovuviklingstype 94.
1 ha
1:10.000
AGLAJA 2017

Forsvar for naturen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark. Sammenlagt forvalter Forsvarsministeriet 33.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelses går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer. I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvarsministeriet udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvarsministeriet en passende afvejning mellem militære uddannelsesbehov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om